

de Kanttekening

SEPTEMBER 2021 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €5,99

MAGAZINE

Griekenland duwt Turkse politieke vluchtelingen de gevangenis in

En martelt ze ook.
De EU gedooft het

Hoeveel polarisatie
kan onze democratie
nog aan?

Toch nog even over de
wapenhandel, de Taliban en
uw verzekeraar

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

SEPTEMBER 2021

Jaargang 4 - nr. 45

UITGEVER

De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR

Mehmet Cerit

EINDREDACTEUR

Arnout Maat

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

Chris Aalberts, Tayfun Balcik, Tineke Bennema, Mercita Coronel, Thomas von der Dunk, Dave Ensberg-Kleijkers, Yarin Eski, Gert Jan Geling, Hoda Hamdaoui, Fitria Jelyta, Lody van de Kamp, Ewout Klei, Nadia Murady, Judit Neurink, Sahar Noor

CONTACT / INFORMATIE

010-2013740

info@dekanttekening.nl

www.dekanttekening.nl

Vrij. Moedig. Inclusief.

De uitgave van dit blad wordt mede mogelijk gemaakt door:

Derman Projects B.V.

6

Voormalige IS'ers deradicaliseren met méér islam? Dit zeggen experts erover

● SAMENLEVING

14

Hoeveel polarisatie kan onze democratie nog aan?

● SAMENLEVING

● SAMENLEVING

- 6 Voormalige IS'ers deradicaliseren met méér islam? Dit zeggen experts erover
- 9 Chris Aalberts - Veiligheid is bij BIJ1 een heel rekbaar begrip
- 10 Politiechefs worstelen: hoe tackel je vooroordelen en racial profiling?
- 13 Tayfun Balcik - Schaamteloos knokken voor een betaalbare woning
- 14 Hoeveel polarisatie kan onze democratie nog aan?
- 17 Thomas von der Dunk - Het probleem met het begrip 'white privilege'
- 18 Essay | Toch nog even over de wapenhandel, de Taliban en uw verzekeraar

Griekenland stuurt politieke vluchtelingen terug naar Turkije, en martelt ze ook

● WERELD

20

30

Enaam Ahmed Ali: 'Vrijheid ligt in zelfbeschikking en eigen keuzes maken'

● INTERVIEW

Meer dan mediteren: ook moslims volgen de mindfulness-trend

38

● ZINGEVING

● WERELD

- 20 Griekenland stuurt politieke vluchtelingen terug naar Turkije, en martelt ze ook
- 24 Hawija: een stad met een stigma
- 28 Dave Ensberg-Kleijkers - Bouterse die geboeid en vernederd de cel inloopt, dat beeld voelt nu al zalig
- 29 Gert Jan Geling - Afgaan

● INTERVIEW

- 30 Enaam Ahmed Ali: 'Vrijheid ligt in zelfbeschikking en eigen keuzes maken'
- 34 Indonesische ambassadeur: 'Wees trots op je Indonesische identiteit'

● NIEUW IN NEDERLAND

- 36 Dit buurtcafé wordt gerund door een mooie verzameling azc-bewoners

● ZINGEVING

- 38 Meer dan mediteren: ook moslims volgen de mindfulness-trend
- 41 Lody van de Kamp - Terug naar politiek van de kansel
- 42 Complotdenken ontrafeld: 'Ik zie veel parallellen met religie'
- 46 Sahar Noor - Een ode aan mijn Afghaanse mensen

In het kort.

Ophef: Sovjetinvasie Afghanistan 'weggegumd' door BIJ1-jeugd, Simons

Radicaal, de jongeren-organisatie van BIJ1, wast volgens veel twitteraars de bezetting van Afghanistan door de Sovjetunie (1979-1989) wit. BIJ1-leider Sylvana Simons deelt de bewuste tweet van Radicaal instemmend.

BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / CCCP, RADICAAL

Wat vrijwel nooit wordt verteld wanneer er over Afghanistan wordt gesproken, zijn de inspanningen die het Afghaanse volk aan het eind van de jaren zeventig en tachtig deed om een sociaal democratische staat op te bouwen', schrijft Radicaal in een alternatieve geschiedvertelling over het Afghanistan van sinds de jaren zeventig. Radicaal prijst de Democratische Volkspartij van Afghanistan, een marxistisch-leninistische partij die in 1978 aan de macht kwam. 'Huizen werden gebouwd, een minimumloon werd vastgesteld, analfabetisme graad ging omlaag, de zorg en het onderwijs kregen meer prioriteit en vrouwen werden eerlijk(er) betaald voor werk en kwamen steeds vaker in professionele en politieke posities.' Hieraan kwam een einde, aldus Radicaal, toen de islamitische moedjahedien-strijdgroepen besloten zich te verzetten tegen de socialistische regering van Afghanistan. Daarbij zouden ze zijn ondersteund door de Verenigde Staten. 'Deze mujahideen zijn later de groepen geworden die wij nu kennen als Al Qaida en de Taliban. De VS heeft deze groep welbewust gecreëerd om het socialisme/communisme in Afghanistan tegen te gaan.' Dat de Democratische Volkspartij, geholpen door de KGB, na een militaire coup aan de macht kwam en kort daarna duizenden tegenstanders doodde, daarover rept Radicaal niet. Ook aan de Sovjetinvasie van Afghanistan in 1979 en de daaropvolgende oorlog - die tot aan 1989 duurde en aan zo'n twee miljoen Afghaanse burgers het leven kostte - maakt Radicaal geen woorden vuil. De jongerenorganisatie geeft verder de schuld van de huidige crisis in Afghanistan aan het 'imperialistische Westen', dat ook verantwoordelijk zou zijn voor het moslimfundamentalisme. 'Het is dan ook leugen dat de taliban Afghanistan heeft overgenomen: ze hebben Afghanistan gekregen van de VS en met steun van het westen', schrijft Radicaal. Veel twitteraars hebben kritiek op Radicaal en Sylvana Simons. 'Heeft de KGB dit stukje geschreven?', vraagt journalist Daan Koopen zich af. 'Kunstig stukje geschiedvervalsing waarbij de

veelbepalende Sovjetinval even wordt weggegumd', reageert historicus en D66-lid Martijn Pijnenburg. 'Communisten en historisch besef gaat niet goed samen', twittert Wouter Han de Graaf, bestuurslid Internationaal van de ChristenUnie-jongeren. 'Dit keer BIJ1 die de Sovjet-Unie een handje helpt, die gewoon tot 2 miljoen doden negeert.' Historicus en VVD-lid Mark Thiessen beaamt dit en beschuldigt BIJ1 van oriëntalisme. 'Het bizarre aan dit soort bijziende weergaven van historie, is dat het niet-Westerse volken tot figuranten in hun eigen geschiedenis maakt. Want die begint pas wanneer het Westen ten tonele verschijnt. Het is totale neerbuigendheid tegenover alles wat niet-Westers is.' Ook Midden-Oosten-correspondent Rena Netjes heeft kritiek: de VS hebben de moedjahedien niet gecreëerd, stelt zij. 'De Mujahedin zijn pas financieel gesteund door de VS in de jaren 80 nadat de Sovjet-Unie was binnengevallen', voegt historicus Mark van der Laan toe, die het tevens onverantwoord vindt om zoals Radicaal te stellen dat de Taliban voortkomen uit de moedjahedien. 'De Taliban zijn voortgekomen uit Afghaanse madrasa-studenten die in Pakistan studeerden. Vervolgens zijn deze studenten, Talibs, financieel en materieel gesteund door de Pakistaanse veiligheidsdienst ISI die de Taliban zagen als een manier om Afghanistan veilig te stellen.' •

In reactie op alle ophef laat Radicaal weten: 'Wij erkennen dat de communistische partij ook veel ellende heeft veroorzaakt in Afghanistan en dat er een groot gedeelte van de bevolking was die de partij niet steunde. Wij hebben hier in de post niet genoeg aandacht aan besteed en zullen in de toekomst genuanceerder zijn. Het tweede punt was het achterwege laten van de rol van de Sovjet-Unie. De Sovjet invasie was een groot deel van deze geschiedenis, en die keuren wij ook af. De invasie heeft echter niks te maken met het feit dat Amerika de Mujahideen heeft gebruikt om het socialisme in Afghanistan te slopen. Dit gebeurde over de hele wereld en dus ook waar de Sovjet-Unie niet betrokken was. Deze geschiedenis is erg complex. Wij hebben er dan ook voor gekozen om maar een onderdeel hiervan te belichten, wat geen aandacht krijgt in westerse media: het Amerikaans imperialisme. En de manier waarop Amerika structureel landen aanvalt, op moment dat het socialisme daar opkomt. De westerse dominantie in de media (ook in de geschiedenis boeken die op onze scholen aanwezig zijn) vertellen een dominant en eenzijdig, kapitalistisch en koloniaal verhaal.'

BEELD: FRANKA HUMMELS

Utrechts festival wil inclusief feestje, maar blundert met Turks en Arabisch

Spring Utrecht organiseert van 16 tot 19 september een rondreizend feest door de Domstad, met ontmoetingen, dans en theater, dat ook inclusief moet zijn. Probleem: een promotieposter met Arabische en Turkse teksten staat vol taalfouten.

Spring is een organisatie die festivals voor podiumkunsten organiseert, waaronder het festival Ark Utrecht dat elk jaar in Utrecht plaatsvindt. 'We vieren de stad met bewoners van alle wijken, leeftijden, achtergronden, opleidingen en overtuigingen', aldus Spring. Maar in haar poging om inclusief te zijn maakt de organisatie een aantal fouten. Op de poster staat 'Join the party!', met daaronder vertalingen in het Arabisch en Turks. Maar de tekst in het Arabisch is van links naar rechts geschreven en met losse letters, twittert journalist Franka Hummels die de poster tegenkwam. De Arabische taal wordt in werkelijkheid van rechts naar links geschreven en met de letters aan elkaar vast. Daarnaast klopt ook het Turks - 'Senlige sen de katil!' - niet, zien twitteraars die de Turkse taal machtig zijn. 'Katil' zonder punt betekent 'doe mee', maar 'katil' mét een punt, zoals op de poster te zien is, betekent 'moordenaar'. Er staat nu dus: 'Aan het feest jij ook moordenaar.' 'Krijgt zo'n affiche gelijk een hele andere lading van', merkt de Turks-Nederlandse Trouw-columniste Emine Ugur op. •

Zolang de EU pushbacks gedooft, is die 'waarden-gemeenschap' nog ver weg

MEHMET CERIT

Hoofdredacteur / Directeur.

Hou je bek, je gaat dood!', hoorde de Koerdische Meral Simsek vlak voordat gemaskerde mannen op haar in begonnen te slaan. De veertigjarige schrijfster, winnaar van meerdere internationale prijzen, vertelt in ogenschijnlijk traumatische toestand aan *de Kanttekening*: 'Ik voelde mijn linkerschouder niet meer. Maar ik dacht: 'Als ik doodga, dan maar strijdend ten onder' - en ik bood verzet'.

Simsek vluchtte van Turkije naar Griekenland, werd teruggeduwd over de rivier Evros - maar niet voor eerst nog aanranding en een brute afranseling te hebben ondergaan. Haar indringende verhaal staat niet op zichzelf. Ze is een van de tienduizenden vluchtelingen die zijn teruggeduwd door Griekenland en andere EU-landen, soms na in elkaar te zijn geslagen of verkracht te zijn.

Over deze pushbacks aan de EU-grens is al veel gezegd en geschreven. Maar begin juli, toen ik in Griekenland was voor een werkbezoek, constateerde ik in mijn gesprekken met Turkse vluchtelingen dramatische gevolgen voor een kleine groep Turkse politieke vluchtelingen. Ze worden in Turkije gelijk opgepakt vanwege vermeende sympathieën voor de PKK of Fethullah Gülen. Ook Meral Simsek wacht in Turkije de cel. De reden: ze zou in een van haar boeken een fictionele staat hebben opgericht die verdacht veel zou lijken op Koerdistan.

Ook opvallend in het verhaal van Simsek: de gemaskerde man die haar toebeet 'Je gaat dood!'

De Europese Commissie, normaal zo gretig om misstanden op eigen bodem aan te kaarten - Hongarije, Polen - is angstvallig stil

sprak geen Grieks, maar Turks. Turken die elkaar aflossen in een vreemd land? De Grieken hebben de arrestaties, martelingen en pushbacks voor een deel uitbesteed aan andere Turkssprekende vluchtelingen - die niet per se Turks zijn - in ruil voor een langer verblijf in Griekenland en daarna een enkeltje richting Duitsland of Nederland, vertelde een Turkse vluchteling in Griekenland mij.

Als dit waar is, dan is dit de perversie ten top. Hoe dan ook gaat het hier om illegale praktijken die, hoewel stelselmatig ontkend door Griekenland, uitvoerig zijn gedocumenteerd door de Verenigde Naties en diverse NGO's. De gevolgen zijn dramatisch. Niet alleen voor Turken, maar ook voor talloze Syriërs, Afghanen en Afrikanen: zij leiden eenmaal terug in Turkije een uitzichtloos bestaan - als ze de overkant al halen. De pushbacks veroorzaken duizenden doden.

Grove schendingen van de mensenrechten, in een EU-land: in dat geval is er toch vast wel iets dat we kunnen doen? Dit vragen Turkse Nederlanders en vluchtelin-

gen die mij via-via weten te bereiken. Ze vragen mij om hulp omdat een familielid vanwege de pushbacks nu in Turkije gevangen zit. Maar mijn antwoord is steevast hetzelfde: 'Nee, we kunnen hier niets doen.' Want alleen de EU-instituties en -lidstaten kunnen dat. Maar zij gedogen deze praktijken willens en wetens.

De Europese Commissie, normaal zo gretig om misstanden op eigen bodem aan te kaarten - Hongarije, Polen - is angstvallig stil. Het zou kunnen voorstellen sancties aan Griekenland op te leggen. Of om financiering van de grensbewa-

king te koppelen aan het waarborgen van de mensenrechten. Maar de Europese Commissie houdt de kaken stijf op elkaar. En Frontex - de Europese grenswacht - weet wel van de pushbacks, maar doet er niets aan, aldus een recent rapport dat is opgesteld onder leiding van GroenLinks-Europarlementariër Tineke Strik.

EU-lidstaten houden eveneens hun mond. De tijd van Angela Merckels '*Wir schaffen das*' is voorbij. Europa wil vluchtelingen weren en laat Griekenland dat maar *schaffen*, hoe vies het klusje ook is.

Ook de Nederlandse regering gelooft het allemaal wel. Eind juni nam de Tweede Kamer nog wel een motie van PvdA-Kamerlid Kati Piri aan, die premier Mark Rutte oproept om de pushbacks in Europees verband te veroordelen. Daar is verder nooit meer iets van vernomen.

Het weggijken zal niet heel veel langer meer gaan. Het drama in Afghanistan overschaduwde nu nog even alle andere Europese prioriteiten, maar maakt de pushbackkwestie straks in potentie nog stukken penibeler. Tienduizenden Afghanen vluchten richting Turkije, dat nu al ruim drie miljoen Syriërs en driehonderdduizend Afghanen opvangt. De boodschap van president Erdogan richting de EU van de afgelopen weken was duidelijk: bij nog veel meer vluchtelingen uit Afghanistan is de Turkijedeal, of wat er nog van over was, niet houdbaar.

De EU is nu aan zet. Als het, na alle mislukte pogingen van de afgelopen jaren, wil bewijzen alsnog een waardengemeenschap te zijn, dan zou het moeten weten wat te doen. ●

Voormalige IS'ers deradicaliseren experts erover

Wil Nederland terrorisme effectief bestrijden en radicalisering voorkomen, dan moet het probleem bij de wortels worden aangepakt. Daar zijn experts het wel over eens. Maar hoe? Wij spraken twee experts, die pleiten voor meer maatwerk – en meer aandacht voor de islam.

● FITRIA JELYTA

Het terughalen van IS-vrouw Ilham B. en drie kinderen uit een Syrisch gevangenkamp deed deze zomer het debat over de repatriëring van voormalige IS-strijders, hun vrouwen en kinderen weer oplaaien. Eenmaal in Nederland

zouden de vrouwen hun terroristische ideologie verder kunnen verspreiden onder de moslimgemeenschap. Maar de voortdurende discussie over het wel of niet terughalen loopt op een dood spoor, merkt Annebregt Dijkman. Zij is organisatieantropoloog en onderzoeker naar extremisme en inclusie. Onlangs schreef ze het

boek *De radicaliseringsindustrie: Van pionieren naar professionaliseren*.

‘We kunnen als samenleving doen alsof we niet willen dat deze vrouwen naar Nederland terugkeren, maar we hebben ook een rechtssysteem vanuit het idee dat er ook voor deze mensen rechtvaardigheid moet zijn’, zegt zij. ‘Het

strafrecht in Nederland heeft als uitgangspunt dat mensen die aantoonbaar strafbare feiten plegen daadwerkelijk gestraft zullen worden. Maar er is daarnaast ook de rehabilitatie en re-integratie van deze mensen in de maatschappij. Wat betekent dat voor Nederlanders die naar Syrië zijn gegaan? Dat ze dus ook weer terugkomen, hun

HET SYRISCHE VLUCHTELINGENKAMP AL-HOL, 2019 (BEELD: YOUTUBE)

met méér islam? Dit zeggen

straf uitzitten en daarna ook weer een leven moeten opbouwen.'

Binnen de aanpak voor re-integratie van uitreizigers maakt Dijkman onderscheid tussen deradicalisering en *disengagement*. Bij *disengagement* gaat het vooral om gedragsverandering. Deze aanpak richt zich op het aanmeten van positief gedrag en het veranderen van de sociale omgeving. Bij deradicalisering gaat het om de herinterpretatie van de ideologie.

'Je zou kunnen zeggen dat *disengagement* een zuiverdere manier is om iemand weer in veiligheid te brengen nadat er sprake was van radicalisering. Dit komt omdat deradicalisering gericht is op het veranderen van iemands wereldvisie. Dat kan, maar alleen als diegene daarvoor openstaat', legt zij uit. 'Als deze persoon er niet voor openstaat, dan heb je geen mogelijkheden om herinterpretatie van de ideologie in gang te zetten of om 'aan iemands gedachten te sleutelen'.'

Is het dan mogelijk om aan gedragsverandering te werken zonder dat de gedachten worden aangepakt? Dijkman denkt van wel. 'Er zijn voorbeelden van ex-radicaliseerden die geweld hebben gepleegd, en daar vervolgens op terug zijn gekomen. Na rehabilitatie hadden ze het geweld afgezworen, maar bleven ze nog wel vasthouden aan de ideologie. Het gaat erom dat ideologische ijzer-vreters die niet openstaan voor een herinterpretatie van het geloof tóch nog in staat zijn om hun gedrag te veranderen.'

Het is het volgens de onderzoeker belangrijk om na te gaan wat er bij elk persoon voorafging aan het radicaliseringsproces. Dijkman stelt hierbij drie vragen. 'Wat waren de triggers en sleutelmomenten die hebben geleid tot radicalisering? Heeft de persoon een nare jeugd gehad of gaat het om een diepgewortelde overtuiging?

'Vaak gaat de beslissing om je aan te sluiten bij een extremistisch netwerk niet eens over de ideologie'

En als het om de ideologie gaat, wat voor rol heeft die dan gespeeld in het proces tot radicalisering?'

Dijkman benadrukt dat radicalisering niet een fenomeen is waar alleen de islam mee te maken heeft. Het komt bij alle religies en ideologieën voor. 'Vaak gaat de beslissing om je aan te sluiten bij een extremistisch netwerk niet eens over de ideologie. Mensen radicaliseren om verschillende redenen. Bijvoorbeeld omdat ze zich niet geaccepteerd voelen in hun sociale omgeving. Of omdat ze ingewikkelde problemen het hoofd moeten bieden en daarvoor een copingmechanisme moeten ontwikkelen', aldus Dijkman.

De onderzoekster pleit daarom voor een persoonsgerichte aanpak die maatwerk-gericht is. 'De narratieve manier van naar iemand kijken, wat zijn levensgeschiedenis is en hoe die naar zichzelf kijkt, is effectiever om iemand weer mee te laten doen in de samenleving. Dat biedt veel meer aanknopingspunten dan er enkel vanuit gaan dat er aan de interpretatie van de ideologie gesleuteld moet worden', zegt ze.

Het is simplistisch om te stellen

dat enkel de ideologie de reden is waarom mensen radicaliseren, aldus Dijkman. 'Wat we ook uit onderzoek weten is dat sommige moslimjongeren, maar ook volwassenen met een heel beperkt beeld over de islam en praktisch niets daarover weten, besluiten om zich aan te sluiten bij een terroristisch netwerk. Ze waren niet ideologisch onderlegd, ook niet goed thuis in de Koran.'

Vervolgens komen deze jongeren in aanraking met iemand binnen een terroristische organisatie, die manipulatie inzet om ze over te halen om zich aan te sluiten. 'Daarbij wordt hen allerlei beloftes gedaan, dat ze dan in het Paradijs zullen belanden en iets zinnigs zullen doen', vertelt Dijkman. 'Het is een vorm van religieuze armoede dat ze zich niet hebben kunnen verweren tegen deze overtuigings-tactieken.'

Samen met de gemeenschap

Juist daarom moet er beter worden ingezet op het verrijken van de basiskennis over de islam. Dat stelt Tom Zwart, hoogleraar Crosscultureel Recht aan de Universiteit

Utrecht en directeur van het Cross Cultural Human Rights Centre van de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij gaat uit van de inherente motivatie van ex-Syriëgangers om weer volwaardig onderdeel te zijn van de samenleving en de geloofsgemeenschap. Mede hierdoor ziet de wetenschapper kansen voor bestrijding van terrorisme door middel van méér islam.

Samen met moslimorganisaties, imams en theologen ontwikkelde hij een projectvoorstel dat terrorisme bestrijdt met behulp van de islam en de moslimgemeenschap. Hierbij hanteert de wetenschapper *community engaged research*. 'Het is een nieuwe vorm van onderzoek, waarbij we de gemeenschap betrekken bij het bedenken van mogelijke oplossingen van maatschappelijke vraagstukken. Moslims zijn daarom niet het object, maar het subject van ons onderzoek', legt hij uit.

Na gesprekken te hebben gevoerd met verschillende moslimgemeenschappen, ontdekte de hoogleraar een grote bereidwilligheid bij moslims om terrorisme tegen te gaan. 'Waarom gaan we dan geen nieuwe aanpak ontwikkelen, als er al zoveel ingrediënten zijn vanuit de islam en de gemeenschappen om terrorisme tegen te gaan?'

Het projectvoorstel van Zwart richt zich met name op moslimjongeren. Zo wordt er een cursus ontwikkeld waarin jongeren worden geleerd de mogelijkheden in te zien die de democratische rechtsstaat biedt, en hoe die te benutten om hun ambities na te jagen.

'We leren moslimjongeren om op te komen voor hun rechten en belangen. Ook leren we ze hoe ze hun frustraties kunnen uiten om effectief verandering te teweeg te brengen in een democratische rechtsstaat, waardoor ze geen toevlucht zoeken in jihadisme', vertelt Zwart.

‘In Nederland zijn er veel mogelijkheden voor moslims om hun geloof in te richten zoals zij dat willen, mits ze hun rechten kennen en weten hoe hier gebruik van moeten maken. Hoe kun je bijvoorbeeld bij ambtenaren lobbyen en juridische processen starten om zaken te agenderen die je belangrijk vindt? Hoe moet je met politici omgaan? We laten zien hoe ze een plek aan de onderhandelingstafel kunnen bemachtigen en hoe ze die vervolgens kunnen inzetten voor de gemeenschap en de islam.’

Ook zet het projectvoorstel in op sollicitatietrainingen en het tegengaan van moslimdiscriminatie. ‘Moslimjongeren die voor het eerst aan het werk gaan bij een bedrijf willen soms niet vertellen dat ze islamitisch zijn, omdat ze bang zijn anders te worden behandeld. Hoe ga je dan ruimte scheppen om je geloof te belijden?’, zegt Zwart. ‘Wij willen laten zien dat je als moslim ook je geloof kunt bevorderen zonder dat je alleen maar je religie claimt.’

Als voorbeeld noemt Zwart een moslimvrouw die in een appartementencomplex woont, met een zwembad waar zowel mannen als vrouwen gezamenlijk kunnen zwemmen. In plaats van dat ze benoemt dat ze vanuit haar religie niet samen met mannen mag zwemmen, vertelt de vrouw de gebouwbeheerder dat zij door haar drukke baan geen gebruik kan maken van het zwembad tijdens de openingstijden. Zodoende kreeg zij toegang tot het zwembad na sluitingstijd.

‘In een verdraagzame samenleving zou je volledig geaccepteerd moeten worden op basis van je principes, en je religie kunnen claimen zonder mensen voor het hoofd te stoten. Maar in een seculiere omgeving als Nederland kan dat sommige mensen afschrikken. Daar hoeft je geen concessies aan te doen, maar het kan wel handig zijn om slimme manieren te vinden om je geloof te belijden zonder dat je steeds met mensen in discussie gaat.’

Daarnaast zet Zwarts projectvoorstel in op het vergroten van de basiskennis over de islam. ‘Moslimjongeren die afdwalen hebben vaak weinig benul van de islam. Ze zijn opgegroeid in een islamitisch gezin waar er weinig kennis over

‘Hoe meer moslimjongeren goed gegrond zijn in de islam, hoe groter de kans dat ze door dat verhaal van terroristische organisaties kunnen prikken’

ANNEBREGT DIJKMAN (BEELD: TRISTAM.SOPACUA) EN TOM ZWART (BEELD: TWITTER)

de islam werd gedeeld. Daarom moet je moslimjongeren een ferme basis geven in de islam, als ze dat niet hebben’, zegt hij.

Hiervoor kunnen ouders aan schoolbesturen vragen om hun kinderen op openbare basisscholen twee uur per week godsdienstig vormingsonderwijs te geven volgens de islam. ‘Dat dit nu al mogelijk is weten veel scholen en ouders niet. De godsdienstlessen worden georganiseerd door de islamitische koepelorganisatie SPIOR. In het projectvoorstel willen wij daarom een voorlichtingscampagne starten om scholen en ouders hiervan op de hoogte te stellen. Zo weten ouders hoe ze een aanvraag kunnen indienen, en zijn de scholen meer bereid om te helpen. Het

moet in goede harmonie gebeuren.’ In de voorlichtingscampagne wordt dan uitgelegd dat islamitisch godsdienstonderwijs niet alleen goed is voor de moslimleerlingen en hun ouders, maar ook voor de samenleving. Zwart: ‘Want hoe meer moslimjongeren goed gegrond zijn in de islam, hoe groter de kans dat ze door dat verhaal van de terroristische organisaties heen kunnen prikken.’

Ook de moskee heeft een centrale rol bij het versterken van de islamitische basiskennis onder moslimjongeren. ‘De moskee moet meer concurrerend worden ten opzichte van terroristische organisaties. Ze zijn vaak niet goed genoeg aangehaakt bij de belevingswereld van jongeren’, vertelt

Zwart. Hij spreekt over ‘*ummos-quiring*’: het fenomeen dat veel jongeren zich niet meer thuis voelen in hun moskee. Jongeren voelen zich meer vertrouwd met de islam in het algemeen dan met de specifieke cultuur van hun ouders, vertelt Zwart. Dat, terwijl een moskee nog steeds op etnische grondslag is georganiseerd. ‘Daarom valt er nog veel te winnen bij gesprekken tussen moslimjongeren en moskeebesturen over hoe de moskee zou moeten functioneren.’

Politieke setting

Volgens Zwart heeft de aanpak van terrorismebestrijding met méér islam in Singapore geleid tot een slagingspercentage van ruim 90 procent en voorkomt deze aanpak recidieven. Toch heeft de Nederlandse overheid nog geen steun uitgesproken voor het projectvoorstel. ‘We hebben het projectvoorstel met verschillende overheidsorganisaties besproken. We zijn warm ontvangen, hebben goede gesprekken gevoerd, maar er is geen commitment uitgesproken’.

Het uitblijven van steun voor deze aanpak binnen de overheid heeft volgens hem onder meer te maken met de politiek. ‘Als je als Tweede Kamerlid tegen je achterban moet zeggen dat we terrorisme gaan oplossen met meer islam, dan worden de wenkbrauwen gefronst. We zijn inmiddels in een politieke setting terechtgekomen waarin wordt geframed, gepolariseerd en populisme steeds meer terrein wint. Hierdoor wordt het onmogelijk gemaakt om vernieuwing aan te brengen in de aanpak tegen terrorisme, terwijl meer islam wat mij betreft de juiste oplossing is.’

Zwart laat het er echter niet bij zitten. ‘We kunnen het project zelf organiseren met de moslimgemeenschappen door bijvoorbeeld een crowdfunding op te zetten. Er is bij moslims veel bereidheid en belangstelling om dit waar te maken’, zegt hij. ‘Nu draaien we rondjes en blijft de discussie hangen bij de repatriëring van Syriëengangers, terwijl er vrouwen en kinderen onder verschrikkelijke omstandigheden in die kampen leven. Dat kan bij sommige moslims kwaad bloed zetten, wat mogelijk ook weer een voedingsbodem kan zijn voor radicalisering.’ ●

CHRIS AALBERTS

Journalist en auteur van o.a. 'De puinhopen van rechts'. Doceert Media & Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Veiligheid is bij BIJ1 een heel rekbaar begrip

Het is een bekend fenomeen bij ledenvergaderingen van politieke partijen. Een partijlid neemt het woord, begint een verhaal van tien minuten en wil ondanks vermaningen van de voorzitter de microfoon niet meer afstaan. Het gaat vrijwel altijd over details of over een onderwerp dat helemaal niet op de agenda staat. Het gebeurt meestal aan het einde van de vergadering als iedereen naar de borrel wil of gewoon naar huis. De hele zaal begint massaal te zuchten en te steunen en het partijlid praat gewoon door, ongeacht of iemand nog begrijpt waar het over gaat.

In de zaal denk je al snel: met zo'n lastig iemand kun je niet normaal vergaderen. Kan deze persoon niet geroyeerd worden? Het antwoord op deze vraag is ont-nuchterend: dit is helemaal niet nodig. Dit soort onhandelbare, niet-luisterende en totaal oncon-structieve mensen lopen bij elke partij rond, maar ze manoeuvreren zichzelf al snel richting de uitgang. Binnen de kortste keren weet iedereen in de partij om wie het gaat, dat ze nooit een functie moeten krijgen, op geen enkele manier aange-moedigd moeten worden om actiever te worden en nooit het

Het heeft er alle schijn van dat Gario wordt geroyeerd omdat hij gedrag vertoont dat eigen is aan activisten

woord moeten krijgen op een vergadering. Het devies luidt: neger ze.

Zo doet men dat bij BIJ1 niet. Hier heeft men een lid waar in ieder geval ruim tien partijleden problemen mee hebben: Quinsy Gario. Als we het partijbestuur mogen geloven is Gario iemand die zijn zin doordrijft, groepsdruk creëert, niet altijd respectvol is naar andere mensen, mensen tegen elkaar uitspeelt en ze manipuleert. Een heleboel nare eigenschappen en dus is het duidelijk wat de partij te doen staan: neger hem. Dat is ook goed mogelijk want Gario heeft geen enkele functie. Nodig hem zo min mogelijk uit, geef hem vooral geen formele rol en geef hem desnoods wat feedback zodat hij zijn leven kan beteren.

Dit zijn eenvoudige lessen over het samenwerken met lastige per-

sonen, maar bij BIJ1 heeft men deze niet in de vingers. In plaats daarvan stelde het bestuur een onderzoek in, verklaarde het proces vertrouwelijk en alle deelnemers moesten daarvoor tekenen. Zo ontstond een belachelijke situatie: partijleden mochten anoniem klagen, zonder dat ooit zal worden gecontroleerd of hun klachten terecht zijn. Deze klachten kwamen wel in een rapport terecht, wat vervolgens als basis diende om Gario te royeren. Partijleider Sylvana Simons staat erop dat iedereen het geheime rapport vertrouwt en de oncontroleerbare gang van zaken respecteert.

BIJ1 deed dit naar eigen zeggen om de veiligheid binnen de partij te waarborgen. Deze zou door de aanwezigheid van Gario in het geding zijn. Het partijbestuur heeft nooit concreet gemaakt wat de exacte klachten zijn en omdat het

rapport vertrouwelijk blijft zullen we dit ook nooit weten. We weten wel dat Gario niets strafbaars deed, dat het niet om #MeToo ging en dat het ook geen fysiek geweld betrof. Goede redenen voor een royement, zeg maar. Het heeft er alle schijn van dat Gario wordt geroyeerd omdat hij gedrag vertoont dat eigen is aan activisten: eigenzinnig, dwars, vasthoudend en al dat soort zaken. Dat vindt BIJ1 - een partij vol activisten - onveilig.

De consequenties zijn nauwelijks te onderschatten. Bij BIJ1 kan de partijtop in het geniep een onderzoek tegen leden starten, waar ze aanvankelijk niet van op de hoogte zijn, waarbij ze niet te horen krijgen waar ze door wie van worden beschuldigd en waarbij er geen poging wordt gedaan tot verzoening. Vervolgens hangt het partijbestuur de beschuldigingen aan de grote klok terwijl je je er niet tegen kunt verweren en er altijd een situatie blijft bestaan van 'waar rook is, is vuur'. Dat er helemaal geen bewijs is geleverd, maakt niet uit. De meeste leden laten het gebeuren alsof het volstrekt normaal is.

Zou dit niet veel onveiliger zijn dan het handhaven van een lid dat vasthoudend zijn mening probeert door te drijven? Dat lid kun je negeren, een partijbestuur dat leden zonder onderbouwing in de publieke beklagdenbank zet niet. •

Politiechefs worstelen: hoe tackel j

BEELD: SCOTT DAUTZENBERG / BENJAMIN VAN GELDEREN

● MERCITA CORONEL

Naar aanleiding van de Black Lives Matter-protesten schreven Benjamin van Gelderen, sectorhoofd van de politie Noord- en Midden-Limburg, en Scott Dautzenberg, teamchef basisteam Roermond, een artikel op de website voor de politie. Ze menen dat de discussies over racisme en discriminatie in een impasse verkeert. Ook bij de politie. Alleen een moreel appèl als vertrekpunt voor een debat is niet effectief, stellen ze. Niemand zal ooit zeggen dat hij of zij discrimineert. Toch zijn categoriseren, associëren en profileren onvermijdelijke acties bij het politiewerk. Hoe kun je profileren zonder racistisch te zijn? Het is een worsteling voor de politie.

Jullie schrijven dat het gesprek over racisme en discriminatie binnen de politie zich in een impasse bevindt. Waaruit blijkt dat?

Benjamin van Gelderen (foto, rechts): 'Wij zagen dat het startpunt van het debat binnen de politie, net als in het maatschappelijk debat, een moralistisch standpunt is: je mag niet discrimineren en etnisch profileren. In de gesprekken merken we dat niemand daar een voorstander van is. De vraag is of in zo'n gesprek iedereen zich durft uit te spreken over wat hij precies van de dingen vindt. Want je wilt er niet van beticht worden dat je daar mogelijk op een verkeerde manier naar kijkt. Daardoor komt tijdens die gesprekken misschien niet alles op tafel, terwijl mensen er wel bepaalde gedachten over hebben. Of dat ze hier in andere gremia, appgroepen of onderling anders over denken en handelen dan in de gesprekken naar voren komt. Wij vroegen ons af: hoe goed is het gesprek dan en wat is uiteindelijk de effectiviteit van het gesprek? Hoe kun je uit die impasse stappen? Wij waren op zoek naar een andere insteek voor het debat.'

Scott Dautzenberg (foto, links): 'Het gesprek over racisme en discriminatie blijft vooral bij een moreel appèl en daar kun je het eigenlijk niet mee oneens zijn. Maar hoe vertaalt zich dat in de politiepraktijk? Uitingen worden over één kam geschoren, maar niet iedere uiting van de politie kun je als racistisch of etnisch profileren betitelen. Al zeggen we niet dat het er niet is. Politie mensen zijn gewend om te letten op dingen die opvallen en die buiten een patroon vallen. Als er ergens om drie uur 's nachts een auto door een wijk rijdt, dan valt dat op. Dan is het verstandig om te controleren. Het gaat om *impliciet associëren*. Dat is iets wat je onbewust doet, terwijl racisme en discriminatie iets is wat je bewust doet. Je maakt bewust de keuze om je anders op te stellen en iemand een andere behandeling te geven. Bij impliciet associëren handel je naar eer en geweten, maar je bent wel behept met denkbeelden en patronen waarvan je je misschien niet bewust bent...'

e vooroordelen en racial profiling?

Benjamin van Gelderen: ‘...maar die wel een impact kunnen hebben op een ander, als zijnde discriminatoir. Je wilt mensen daarom bewust maken van hoe zo’n impliciet denkproces kan ontstaan zodat ze die herkennen. Oordelen, categoriseren, daar hebben alle mensen mee van doen, maar wij hebben het nodig in ons werk. Wat wij dan willen voorkomen, zijn de excessen: discriminatie en etnisch profileren. Maar dat je profileert is onontkomelijk voor ons werk.’

Dus etnisch profileren is onoverkomelijk?

Benjamin van Gelderen: ‘Profileren is onoverkomelijk, omdat je in je werk keuzes moet maken op grond van parameters. Je moet als je honderd auto’s ziet rijden een keuze maken: welke ga ik controleren? Een bekende parameter waarom de politie auto’s aan de kant zetten is bijvoorbeeld de staat van de auto, of hoe iemand zich gedraagt achter het stuur.’

Scott Dautzenberg: ‘Op het moment dat je parameter zich alleen afspeelt op de huidskleur, dan heb je veel andere parameters gemist. Dan ben je niet bezig met een logische beslisboom, want je hebt voor je conclusie acht stappen overgeslagen. Als je in de gaten krijgt dat je die *bypass* maakt dan ben je goed bezig. Neem iemand die bij de douane komt te werken. Hij krijgt tijdens zijn opleiding mee dat in bijna alle zendingen met koffie bijna altijd cocaïne zit. De man gaat aan de slag: bij de eerste drie zendingen koffie zit inderdaad cocaïne. De babyshampoo en de hondenvoeding laat hij doorlopen want dat is niet interessant. Hij weet daarmee niet wat hij allemaal heeft laten lopen. Er moet iemand zijn die hem vertelt dat hij zich maar op een klein stukje focust, waardoor hij een heleboel dingen niet ziet en dat *niet zien*, daar richten wij ons op.’

Er zijn de laatste jaren discriminatoire incidenten geweest bij de politiekorpsen in Den Haag, Rotterdam en Leiden. En toen rapper Typhoon werd aangehouden leek de enige parameter te zijn: een donker iemand in een dure auto. Voor mensen met een migrantenachtergrond is het soms moeilijk te geloven dat er naar verschillende parameters gekeken wordt, in plaats van dat agenten alleen letten op je huidskleur of op de wijk waar je woont.

Benjamin van Gelderen: ‘Laat ik vooropstellen, als we iemand controleren, dan moeten wij iedereen met respect behandelen. Dit is ook onderdeel van de visie ‘De politie is er voor

‘Wat wij willen voorkomen, zijn de excessen: discriminatie en etnisch profileren. Maar dat je profileert is onontkomelijk voor ons werk’

iedereen’: wij behandelen iedereen als gelijke en met respect. Door die impliciete associaties, dat is nu precies ons punt, ontstaan door eerdere ervaringen en statistieken, loop je het risico op ‘onbewuste’ vooroordelen. Wat wij willen is in het vakmanschap van de politie aangeven dat je je bewust moet zijn van zo’n denkproces. Dat je

niet een bevolkingsgroep in zijn totaliteit categoriseert, want dan ben je bewust aan het discrimineren. Wij willen inzicht geven in die denkprocessen en doen beseffen dat je daarbij fouten kunt maken en dat je dan sorry moet kunnen zeggen.’

Scott Dautzenberg: ‘Ik heb in Maastricht gewerkt, daar was een netwerk van jonge Noord-Afrikaanse mannen die drugs verkochten.’

U bedoelt Nederlanders met een Marokkaanse achtergrond?

Scott Dautzenberg: ‘Mensen met een Noord-Afrikaanse achtergrond, dan wel eerste, tweede, derde generatie. Ze bedienden zich van een bepaalde type auto’s, zij kleedden zich vrijwel identiek in dure merkleding en snelle auto’s. Als je als politieman verschillende auto’s voorbij ziet rijden en je ziet een Golf R32 en jongens, Noord-Afrikaans, met dure kleding, dan categoriseer je. Dat gaat heel snel in de poel van ‘dat zouden weleens drugsdealers kunnen zijn’. Wat de kunst moet zijn is dat op het moment dat je tot controle overgaat en de bestuurder heeft een klapper van Capgemini naast zich liggen en zegt ‘Ja meneer, ik ben net op weg naar mijn werk’, je op dat moment als politieman kunt terugschakelen: wacht even, ik heb een beeld dat ik vaak zie, maar ik heb een contra-indicatie. Dan moet je dat beeld los kunnen laten. Het is raar als je dan gaat denken: die klapper kan weleens gestolen zijn. Maar dat je aanslaat heeft te maken met de ervaringen, waarop je een voorspellende reeks gaat maken. Het was zes keer dit, dan zal het de zevende keer ook zo zijn.’

U bedoelt dat de politie moet profileren, maar de scheidslijn met discriminatie vaag is?

Van Gelderen: ‘Ja, dat is grijs gebied en dat gebied proberen we ook te beïnvloeden. Als het overduidelijk is dat mensen discrimineren, moeten we daartegen optreden. Maar waar wij het over hebben zijn de mensen die niet de intentie hebben om te discrimineren of om racistisch te zijn, maar wel op basis van impliciete associaties dingen doen en het risico lopen om daadwerkelijk te discrimineren. Mensen die niet kunnen bijsturen of sorry kunnen zeggen, die categorie wil je positief beïnvloeden. Daar heb je meer voor nodig dan een goed gesprek en alleen het moreel appel, omdat dat appèl bij hen niet altijd binnenkomt. De politieman zal zeggen: ‘Ik doe dit helemaal niet.’ Je kweekt onbegrip. ‘Ik ga

dan wel oma's controleren', is dan een ongewilde reactie.'

Ik moet het toch nog een keer vragen. U zegt 'Noord-Afrikanen', maar het zijn toch Nederlanders? Waarschijnlijk zijn ze in Nederland geboren.

Scott Dautzenberg: 'Ja, dat klopt. Maar ik gebruik het woord om te categoriseren en om in een beeld iets duidelijk te maken. Het signalement is functioneel. En zo voorkom je dat je een groep mannen met blonde haren gaat controleren. Laten wij daar ook niet heel spastisch in zijn, om iemand bij zijn etniciteit te noemen. We hebben allemaal verschillende mensen, verschillende genders. Het wordt heel moeilijk als we dat niet kunnen gebruiken.'

Benjamin van Gelderen: 'Je ziet in het debat dat er soms een woord wordt gebruikt dat misschien een onderdeel van het probleem zou kunnen zijn. Namelijk dat je onderling een groep als zodanig categoriseert, terwijl het gaat om mensen die hier geboren zijn, Nederlanders zijn. Het is een voorbeeld hoe zoiets in het reactief reageren kan gebeuren. Terwijl Scott niet vindt dat iedereen in die etnische groep als drugs crimineel benoemd moet worden.'

Een mogelijke oplossing tegen die beeldvorming is meer diversiteit bij de politie. Maar dat proces stagneert al decennia.

Benjamin van Gelderen: 'Een probleem is de redenatie om geen positieve discriminatie toe te passen, omdat je iedereen gelijk zou moeten behandelen. Hierin wordt niet altijd meegenomen dat niet iedereen dezelfde startpositie heeft. Dat sommigen twee keer zo hard moeten werken. Het andere probleem is dat mensen geneigd zijn zichzelf en alles wat tot die groep behoort goed te vinden en alles wat daar minder op lijkt minder toe te laten. Ik denk dat wij als organisatie daarin nog kunnen groeien.'

De uitstroom van biculturele agenten is nog altijd groot. Uitgetreden politiemensen brachten in 2017 nog een negatief rapport uit. Wat zegt dit over de cultuur binnen de politicorganisatie?

Benjamin van Gelderen: 'De intentie en de wil zijn er. Daar ben ik van overtuigd. Dat zie ik in de uitspraken en de interne bewegingen die op gang zijn gebracht. Op die twee facetten die ik net benoemde zitten de winstpunten. Een derde facet is dat als je mensen met een andere variëteit gaat beoordelen met de maatstaven die bij jouw groep passen, het voor die ander heel moeilijk wordt. Ik heb in een personeelsschouw

'In onze toekomst dromen zijn wij uitgesproken: wij willen meer etnische variëteit'

het werk wat hij doet. Het gaat langzaam. De variëteit van meer vrouwen bij de politietop is gelukt, maar op etniciteit nog niet. In onze toekomstdromen zijn wij uitgesproken: wij willen meer etnische variëteit. Het is de grootste nog te maken slag.'

Heeft dit moeizame proces ook met de 'koppige cultuur' van de politie te maken, zoals u dit in een ander artikel omschreef?

Benjamin van Gelderen: 'De politie heeft een specifieke cultuur, over heel de wereld overigens. Dat wij elke dag in een weerbarstige samenleving staan en te maken hebben met lief en leed in de samenleving en met grote gevaren komt omdat de politie sterk in haar schoenen moet staan, vanwege de uitdagingen waar we iedere dag mee te maken hebben, brengt een cultuur met zich mee van een grote saamhorigheid onder collega's, waarin ze elkaar willen helpen en beschermen. Het zijn zaken die de politie nodig heeft in de emotionele situaties die ze meemaakt. Tegelijkertijd biedt zo'n cultuur ook gevaren voor bepaalde uitwassen, zoals iemand de hand boven het hoofd houden. Daar lijkt de politiecultuur inderdaad gevoeliger voor dan sommige andere bedrijfstakken.'

Scott Dautzenberg: 'We hebben ook een scherpe humor, maar dat is ook een beschermingsmechanisme. Werken aan vakmanschap is een oplossing. Maar we moeten ook luisteren naar zaken die de agenten aandragen, waarom ze zo in die *loop* terecht zijn gekomen. Wat niet helpt, en ik weet dat ik mij nu op glad ijs begeef, is als een politiemans in een wijk werkt waar hij te pas en te onpas wordt geconfronteerd met groepen mensen - en vergeef het hem als hij die met een bepaalde etniciteit categoriseert of hij nu gelijk heeft of niet - die hem elke keer tot op het bot beledigen. Dat doet iets met het gevoel van de politie. Je wilt het niet, maar er gebeurt iets in de onderbuik. Je moet ook oprecht naar die emotie willen luisteren en dat niet wegwuiven.'

Benjamin van Gelderen: 'Wij leven in een uitdagend tijdperk. We moeten vaak in een *split second* optreden. '(On)bewuste vooroordelen horen niet in onze organisatie thuis', staat in het visiedocument *Politie voor iedereen*. Dat is een gekke zin, want van het onbewuste deel is men zich immers niet bewust. Daarom moet je inzichtelijk maken hoe zulke processen werken. Zorg dat je dat 'onbewuste' bewuster kunt maken. Geef de mensen de *tools* en motivatie om daarmee aan de slag te kunnen. Dat werkt beter dan alleen het morele appèl, wat alleen maar tot een impasse leidt.' ●

iemand zien besproken worden in de zin van 'die hebben wij nooit het podium zien pakken', maar misschien past dat ook helemaal niet bij zijn culturele achtergrond, om te vertellen hoe goed hij is. Is dat niet een maatstaf die wel bij de ene cultuur hoort, maar niet bij de andere? Terwijl die persoon misschien wel heel goed is in

TAYFUN BALCIK

Programmacoördinator bij The Hague Peace Projects voor de Armeens Koerdische Turkse werkgroep. Lid van de Nieuw Amsterdam Raad (Pakhuis de Zwijger).

Schaamteloos knokken voor een betaalbare woning

Dus ik werd door een groep jonge witte Nederlanders benaderd. Of ik interesse had in een initiatief dat betaalbaar wonen in Amsterdam op een concrete manier collectief wil afdwingen. Het gaat om een wooncoöperatie die De Bundel heet. Er is nu een kavel beschikbaar van de gemeente op het August Allebéplein en het is de bedoeling dat de wooncoöperatie met het beste plan daar iets mag neerzetten. Van A tot Z.

Ik keek eens even goed naar de nieuwe gezichten in de Zoomvakjes. Want natuurlijk heb ik interesse in een zelfstandige woning, net buiten de ring, in Amsterdam Nieuw-West. Alsof je aan een kind vraagt of-ie snoep wil. En met mij zijn er duizenden andere gegadigden.

We leven namelijk in een permanente, door de Nederlandse overheid gecreëerde, woningcrisis. Starters, maar ook mensen die wat ruimer willen wonen kunnen geen kant op. Al helemaal niet in een stad als Amsterdam, die overgeleverd is aan winst-maximaliserende roofbeleggers die geen strobreed in de weg worden gelegd. De gemeente heeft zelfs geadverteerd in Londen om Britse expats naar het 'goedkope Amsterdam' te lokken.

Schaamteloos, omdat je niks krijgt voor schaamte

Voormalige sociale huurwoningen worden voor meer dan 400.000 euro verkocht. Mensen betalen 1.500 euro huur voor 25 vierkante meter in de vrije sector, en je moet twintig jaar wachten bij Woningnet voor een sociale huurwoning. Volkshuisvesting is effectief door de kabinetten Rutte I, II en III afgebroken. En zonder collectief verzet gaat er geen ene moer veranderen. Dat kan je alvast in je berooide zak steken.

Terug naar de Zoomvakjes. Want hoezo komen deze lieden naar mij? Wat is nou een wooncoöperatie? En zijn dit soort alternatieve plannen nou net niet het plaveisel voor gentrificatie? Allemaal mooie praatjes van 'vermen-

ging' en 'stadsvernieuwing', maar uiteindelijk kopen de huidige buurtbewoners er niks voor. Weg buurtgevoel. Weg gemeenschap. Weg met je arme kont.

We maken het allemaal mee. 36 jaar en nog steeds bij je ouders op schoot. Dat maakt achterdochtig. Twintig jaar valse beloftes van Jan Peter Balkenende, Wouter Bos, Lodewijk Asscher, Diederik Samsom en Mark Rutte, ook.

En toch heb ik de luxe niet om afzijdig te blijven. Dus ik ging akkoord en werd lid van De Bundel. Van het een kwam het ander. En toen stond ik opeens in mijn vrije tijd te flyeren in mijn eigen buurt. Ik praatte, alweer in mijn vrije tijd, met andere organisaties.

Ook hield ik, u raadt het al, in mijn vrije tijd een speech op een school waarin ik mijn woningleed schamteloos uit de doeken deed. Schaamteloos, omdat je niks krijgt voor schaamte. Schaamteloos, omdat een oplossing begint met het articuleren van je probleem. En schamteloos, omdat ik dus een fatsoenlijke woning wil.

En ik wil absoluut niet dat de twintigers van nu meemaken wat ik heb meegemaakt en nog steeds meemaak. Dat ze niet van hun vrijheid kunnen genieten. Dat ze bij elk uitstapje verantwoording moeten afleggen aan hun familie. Het is dag in dag uit een vernedering die helemaal niet had moeten plaatsvinden als de rijken van Nederland niet zo gierig waren geweest.

Dit hoeft dus ook niet te gebeuren bij de jonge honden die ik in de ogen aankeek, afgelopen week bij de vergadering van De Bundel. Een huis kopen is onbetaalbaar nu. Dus moeten we ons nu verenigen om toch te kunnen blijven wonen in de buurt waar we zijn opgegroeid.

Maar wil de gemeente Amsterdam dat ook? Of kiest de gemeente voor de partij met het hoogste bod? Is Amsterdam een gemeenschap, die volkshuisvesting biedt voor de minderbedeelden? Of is Amsterdam een bedrijf, dat winst boven mensen stelt? We zullen ervoor moeten knokken. ●

Hoeveel polarisatie kan onze dem

BEELD: YOUTUBE

● EWOUT KLEI

De Tweede Kamer mag geen toneel worden van 'tribalisme, verdachtmaking en verbittering'. Dat stelde D66-leider Sigrid Kaag onlangs in een opinieartikel in *de Volkskrant*, waarin ze polariserend taalgebruik in Den Haag op de korrel nam. Niet alleen Geert Wilders en Thierry Baudet moesten het ontgelden, maar ook Farid Azarkan van Denk, die SP-leider Lilian Marijnissen een 'beschonken komkommer' noemde. Brengt de toenemende polarisatie onze liberale democratie in gevaar, of hoort polarisatie gewoon bij de politiek? We vroegen het aan Eelco Harteveld, universitair docent Politicologie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij heeft zich gespeci-

'Polarisatie is een soort zuurstof. Je hebt er genoeg van nodig om de democratie gaande te houden, maar met te veel polarisatie vliegt alles in de fik'

aliseerd in politiek gedrag, in het bijzonder in het fenomeen polarisatie.

Brengen Wilders, Baudet en andere populistische in gevaar met hun polariserende retoriek?

'Je moet hier twee verschillende zaken goed van elkaar onderscheiden. Polarisatie en populisme zijn twee verschillende fenomenen. Bij polarisatie draait het om retoriek en om politiek gedrag, bij populisme gaat het om een ideologie, het volk versus de elite. Toch staan beide

BEELD: EELCO HARTEVELD

zaken natuurlijk ook niet los van elkaar. Het politieke discours in Nederland is sinds de opkomst van Pim Fortuyn geradicaliseerd. Denk aan begrippen als kopvoddentaks, haatpaleizen, enzovoort. Dit polariserende taalgebruik heeft negatieve invloed op kiezers. Dat zie je ook in

ocratie nog aan?

de Verenigde Staten, waar *negative campaigning* sterker is dan hier in Nederland. Mensen gaan negatiever over 'de ander' denken. Als Wilders Sigrid Kaag uitmaakt voor 'heks', dan gaan PVV-aanhangers niet alleen negatiever denken over Kaag, maar ook over linkse kiezers in het algemeen.

'Tegelijkertijd vindt de overgrote meerderheid van Nederland de uitlatingen van Geert Wilders niet normaal. Rechtspopulisten vormen sinds Fortuyn maar 15 procent van het electoraat. Dat is al die jaren wel constant gebleven. In die zin valt 'het gevaar' dat polariserende retoriek verder om zich heen zal slaan wel mee. De polarisatie zal pas toenemen als de tegenstanders van Wilders zich van eenzelfde polariserende retoriek zouden bedienen. Maar dat gebeurt niet. De middenpartijen en linkse partijen zijn onderling veel netter tegen elkaar. Toen Jan Marijnissen toenmalig PvdA-minister Bert Koenders voor 'flapdrol' uitmaakte, was Den Haag geschokt. Omdat men dat niet gewend was. De toon van rechtspopulisten is harder. En wordt ook steeds harder. Dat komt omdat als ze aandacht willen krijgen, ze steeds een tandje moeten bijzetten.'

Ergens hoort polarisatie toch bij de democratie, toch? Denk aan de debatten tussen Joop den Uyl en Hans Wiegel in de jaren zeventig.

'Ja, polarisatie is een soort zuurstof. Je hebt er genoeg van nodig om de democratie gaande te houden, maar met te veel polarisatie vliegt alles in de fik. Er zijn twee soorten van polarisatie, die je uit elkaar moet houden. Ten eerste is er ideologische polarisatie. Dan gaat het om verschillende standpunten, daar gaat democratie om, het botsen van standpunten en waarden. Dit soort polarisatie kan goed zijn. Nederland is soms te technocratisch, als er te veel consensus is en politici van verschillende partijen het te veel met elkaar eens zijn. In dat soort tijden is het goed dat er een beetje polarisatie komt als zuurstof voor de democratie.

'Veel mensen in Nederland hebben helemaal niet zulke sterke meningen. Maar hen hoor je niet zo snel'

'Maar er bestaat ook zo iets als affectieve polarisatie. Dat je het oneens zijn met elkaar gaat omzetten in het hebben van een afkeer voor elkaar. Ook hier geldt: een beetje affectieve polarisatie is nodig, want zonder persoonlijke verschillen wordt politiek saai. Denk aan Hans Wiegel die Den Uyl toentertijd voor Sinterklaas uitmaakte die iedereen gratis cadeautjes gaf, maar ook aan de verkiezingsdebatten waar de lijsttrekkers van de verschillende partijen scherper tegenover elkaar staan dan in de coalitie. Tegelijkertijd kan affectieve polarisatie ook omslaan in haat voor elkaar. Dat gebeurt in de Verenigde Staten. Republikeinen en Democraten gaan soms niet meer bij elkaar op de koffie. Wensen elkaar hele erg dingen toe. Dan drijft een samenleving uit elkaar.'

De Hoge Raad heeft de veroordeling van Geert Wilders gehandhaafd in de 'minder Marokkanen' zaak. Is het nu makkelijker voor zijn tegenstanders om Wilders als een veroordeelde crimineel weg te zetten? Zal Wilders nu ook anders worden behandeld door VVD en CDA?

zijn als gevolg van de rechtspopulisten meer naar rechts opgeschoven ten aanzien van migratie, omdat ze bang zijn voor electorale concurrentie. Dit heeft geleid tot een rechtser migratiebeleid. De Tweede Kamer kent immers al jaren een rechtse meerderheid.'

Is er ook een linkse tegenbeweging op gang? Bestaat er wel zo iets als linkspopulisme?

'In de wetenschappelijke literatuur wel. Populisme is niet links of rechts. De SP had vroeger trekken van een linkspopulistische partij, die de wereld indeelde in 'het' volk en 'de' elite, maar is nu een 'gewone' sociaal-democratische partij geworden. En BIJ1 zou ik niet populistisch willen noemen. Maar deze partij kiest wel voor een polariserende strategie. En hierdoor zijn GroenLinks, PvdA en D66 anders gaan denken op identiteitsissues.'

Waarom wordt er vooral op deze issues gepolariseerd, en niet op sociaaleconomische onderwerpen?

'Dat heeft dus te maken met het fenomeen affectieve polarisatie. Ten aanzien van sociaaleconomische issues kun je het wel met elkaar oneens zijn, maar deze verschillen zijn relatief gemakkelijk overbrugbaar. Bij identiteitskwesaties is dat veel moeilijker. Die gaan veel dieper. Als je anderen aanvalt op hun afkomst of religie of hen uitmaakt voor fascist, dan kom je er niet samen uit - niet gemakkelijk in ieder geval.'

Welke rol spelen social media als Twitter hierin?

'Die versterken polarisatie uiteraard, hoewel social media niet de enige oorzaak van politieke en maatschappelijke polarisatie zijn. Tegelijkertijd vertekent een platform als Twitter ons beeld. Op Twitter zitten vooral mensen die in politiek geïnteresseerd zijn: politici, journalisten, activisten. Mensen met sterke meningen. Veel mensen in Nederland hebben helemaal niet zulke sterke meningen. Maar hen hoor je niet zo snel.'

'Eigenlijk verandert er niet zo veel. Iedereen wordt in zijn eigen gelijk bevestigd. Wilders wordt bevestigd in zijn boodschap dat de elite tegen hem en het volk samenspant. GroenLinks en D66 worden bevestigd in hun afkeer voor de PVV, en in hun beeld dat die toch echt racistisch is. En VVD en CDA worden bevestigd in hun mening - die ze al langer hebben - dat je niet met de PVV moet gaan regeren. Het enige verschil is dat deze uitspraak de kloof met de PVV dieper heeft gemaakt.'

U zei dat het politieke discours in Nederland is geradicaliseerd. Is hierdoor niet het Overton Window, het spectrum van salonfähig gedachtegoed, in de politiek enorm naar rechts verschoven?

'Het rechtspopulisme is na Fortuyn radicaler geworden, maar niet perse groter. In 2002 had de LPF 26 zetels, de rechtspopulistische partijen hebben er nu samen 28. Wat Fortuyn in 2001 en 2002 zei geldt nu niet meer als radicaal. En Baudet is nu een stuk radicaler dan Wilders, met het ontkennen van klimaatverandering, de omarming van de alt-right cultuur en allemaal complottheorieën. VVD en CDA

Toch gaat het slecht met het politieke midden: vroeger vormden CDA en PvdA samen een ruime parlementaire meerderheid, nu hebben ze samen slechts 24 zetels. Denkt u dat het politieke midden weer een comeback maakt?

‘Nee. Natuurlijk kan het CDA of de PvdA tijdelijk een succesje boeken - denk aan Jan-Peter Balkenende in 2002-2010 en Diederik Samsom in 2012 - maar zulke successen zullen tijdelijk zijn. De neergang van beide volkspartijen is structureel. De verzuiling waar het CDA uit voortkomt bestaat niet meer, de ‘arbeider’ waar de PvdA van oudsher voor opkomt eigenlijk ook niet meer, de binding van mensen met een partij is veel losser geworden. Tegelijkertijd is er meer behoefte aan nichepartijen, waar je je thuis voelt omdat er mensen lid van zijn die op je lijken. GroenLinks en D66 voorzien in deze behoefte, het zijn partijen van vooral hoogopgeleide kiezers. Daarnaast hebben one-issuepartijen meer succes, die zich vooral hard maken voor dierenrechten, senioren, het bestrijden van racisme of moslimhaat.’

En de VVD dan? Dat is toch wel een succesvolle volkspartij?

‘Klopt. Dat komt omdat de VVD met haar conservatief-culturele agenda ten aanzien van migratie laagopgeleiden aan zich bindt, en ten aanzien van haar rechtse sociaaleconomische agenda rijke mensen, die vaak ook hoogopgeleid zijn. De VVD is wat dit betreft meer een doorsnee van de samenleving dan D66 of GroenLinks.’

Is de werkelijke kloof in Nederland nu niet de opleidingskloof geworden? De scheiding tussen hoogopgeleide, kosmopolitische, D66 of GroenLinks stemmende Nederlanders, en laagopgeleide, nationalistische PVV en FvD stemmers?

‘Van alle sociale kloven die er in Nederland zijn, is dit de diepste. En dit wordt erger. Natuurlijk zijn er

‘Het gevaar van de opleidingskloof is dat mensen elkaars fundamentele rechten gaan betwifelen’

ook laagopgeleide D66-kiezers en hoogopgeleide PVV-kiezers, even ter nuance. We moeten die kloof niet te zwart-wit zien. Maar opleiding is een belangrijke voorspeller, om te kijken waar je staat in de samenleving. Hoogopgeleiden zijn tevreden over politiek, over democratie, over de samenleving. Bij laagopgeleiden is er weinig vertrouwen. Veel mensen stemmen ook niet. Dat is een probleem, omdat een deel van de Nederlanders zich niet meer in onze democratie thuis voelt.

‘Het gevaar van de opleidingskloof is dat mensen elkaars fundamentele rechten gaan betwifelen. Laagopgeleide PVV- of FvD-kiezers die vinden dat de ‘linkse elite’ van landverraders voor het tribunaal gebracht moeten worden, of een pleidooi voor een censuskiezerecht, niet naar inkomen maar naar opleiding, waardoor laagopgeleiden worden uitgesloten.

‘De opleidingskloof heeft ook te maken met waarden. Wel of niet klimaatverandering een belangrijk probleem vinden. Wel of geen vlees eten. Als je rijk bent en hoogopgeleide, dan geeft je opleiding - zo blijkt uit wetenschappelijke

onderzoeken - de doorslag bij je politieke keuze. Verder zie je dat de opleidingskloof de sociale bubbelvorming versterkt.’

Ik moet denken aan Forumland, dat werd voorgesteld door Thierry Baudet, en ‘wokies’ met hun safe space. Gaan we naar een steeds meer verzuilde politiek, op basis van opleidingsniveau en etniciteit? En is dat niet vragen om nog meer polarisatie?

‘Verzuiling is een geschikt woord om dit proces te beschrijven. De oude zuilen bestaan niet meer. Opleiding is natuurlijk geen zuil, maar speelt wel een grote rol bij de huidige verzuiling. Iedereen heeft op internet een eigen hoekje, een eigen bubbel. En sociale bubbelvorming wordt ook versterkt door waar je woont. Als je in Amsterdam-Oost woont kom je andere mensen tegen in het café en op de voetbalclub dan in Nieuwegein.

‘Het grote verschil met de oude zuilen is dat de nieuwe zuilen meer rekening houden met het individualisme. Je kiest voor de zuil waar je het beste bij past, inclusief een bepaalde levensstijl. Als je voor een bepaalde politieke partij kiest, doe

je dit niet alleen vanwege de standpunten, maar ook vanwege het type mensen dat je daar mee associeert. Dat zorgt voor minder diversiteit, omdat gelijkgestemde mensen elkaar opzoeken. En omdat je mensen die echt anders zijn minder vaak tegenkomt, is er ook minder begrip voor hen.’

In landen als Hongarije en Turkije zijn democratische instituties als de onafhankelijke rechterlijke macht en de vrije pers de nek omgedraaid, door populistische regeringen die flink polariseren tegen al dan niet denkbeeldige vijanden. Als polariserende populistische partijen de macht krijgen, is dit dan de doodsteek voor de democratie? Denk ook aan de antirechtsstatelijke voorstellen waar de PVV mee komt, zoals een verbod op de Koran.

‘Dit is inderdaad een punt van zorg. Populistische politici hebben vaak weinig met de rechtsstaat, wat komt door hun narratief van het volk versus de elite. Als je zegt dat er één volk is, dan ontken je dat er diversiteit is, waardoor minderheden in de knel komen. En als je je tegen de elites keert in een democratie, dan keer je je ook tegen de poortwachters van de democratie: de rechterlijke macht, de vrije pers, vrij wetenschappelijk onderzoek.

‘Natuurlijk is kritiek op elites *an sich* niet erg. Want soms kunnen ze vanuit hun ivoren toren te zeer losgezongen zijn van de werkelijkheid en wat de meerderheid in een land echt wil. Maar als populistische partijen lang aan de macht zijn in een land, dan is dat funest voor democratische instituties. Hongarije en Turkije werden niet opeens van de ene op de andere dag een autoritaire staat, dit proces verliep geleidelijk. In Hongarije heb je een kiesstelsel dat de grootste partij een sterk electoraal voordeel geeft. Daardoor kon Fidesz, de partij van Viktor Orbán, aan de macht blijven en deze macht consolideren. Maar Nederland zal dit pad niet snel volgen. Ons kiesstelsel is anders.’ ●

**THOMAS
VON DER DUNK**

Publicist.
Cultuurhistoricus.

Het probleem met het begrip ‘white privilege’

White privilege - ‘wit privilege’: het is één van de vanuit Amerika

overgewaaiden begrippen uit het nieuwe Angelsaksische ‘woke’-jargon, dat sinds een paar jaar ook in Nederland in zwang is geraakt. Daarmee wordt bedoeld dat blanke/witte - de woordkeus bij de vertaling is al beladen - inwoners dankzij hun huidskleur een grote maatschappelijke voorsprong hebben op gekleurde landgenoten.

Volgens mij - maar ik heb dit niet in detail onderzocht - is het in hoge mate aan Gloria Wekker te danken, iemand die in woke-kring een cultstatus bezit, dat het begrip ook bij ons zo’n opgang heeft gemaakt.

Het valt niet te ontkennen dat veel inwoners met een migratieachtergrond vanwege herkomst en/of huidskleur hardnekkig maatschappelijke nadelen ondervinden, deels omdat ze de culturele codes en daarmee de sluiproutes naar succes onvoldoende kennen, maar zeker ook omdat zij vaak expliciet op de arbeidsmarkt en woningmarkt gediscrimineerd worden. Zie het toeslagenschandaal.

Maar is daarmee ook - want

dat suggereert de term ‘privilege’ - het omgekeerde waar: dat alle inwoners zónder migratieachtergrond automatisch een enorme voorsprong hebben?

Ga dat dan maar eens vertellen aan de alfahulp, vuilnismen of nuluren-contract-oproepkracht in de horeca. Sterker: dat is hen de afgelopen jaren al vaak indirect verteld - met de misschien onbedoelde, maar wel impliciete boodschap: zonder jouw onverdiende etnische voorsprong had je het nog minder ver geschopt.

Dat leidt ertoe dat een deel van de sappelende kiezers zich tegen de woke-ideologie schrap zet en zich in de armen van extreemrechtse populistten stort, wat psychologisch dan niet zo gek is.

Het cruciale punt: bij ‘white privilege’ gaat het hooguit om gemiddelden, niet om afzonderlijke casussen, en dat wordt door degenen die met de term schermen te vaak vergeten.

Percentueel is het aantal arme niet-blanke inwoners in zowel Nederland als Amerika veel groter dan het aantal arme blanke - maar qua absolute aantallen ligt dat in beide landen precies omgekeerd. En tegenover die vele arme niet-blanken en nog talrijkere arme blanken staan niet alleen rijke blanken, maar ook rijke niet-blan-

ken. Niet alleen binnen westerse landen, maar ook wereldwijd.

Denk aan zwarte voetballers en Arabische sjeiks die voetbalclubs opkopen. Je kunt moeilijk volhouden dat die er slechter aan toe zijn dan de onderbetaalde alfahulp of vuilnismen. In ieder geval zal je er een harde dobber aan hebben om die laatsten daarvan te overtuigen. Ook Gloria Wekker zelf lijkt mij nog altijd beter af.

Waar het om gaat: bij alle noodzaak om discriminatie en racisme te bestrijden speelt een eenzijdige nadruk op huidskleur en herkomst als doorslaggevende factor arme burgers juist tegen elkaar uit. Terwijl zij eigenlijk in hetzelfde schuitje zitten: slechtere banen, slechtere huizen, slechter onderwijs, slechtere gezondheidszorg.

Laten we daarom liever weer wat vaker van ‘rich privilege’ spreken: over de dankzij het neoliberalisme zo sterk gegroeide economische ongelijkheid in het algemeen. Zeker, daarvan profiteren in absolute en relatieve zin minder gekleurde mensen, maar ze zijn er wel - en ze stemmen dan ook prompt even vanzelfsprekend VVD als de al generaties in Nederland woonachtige villabezittende klasse in het Gooi.

Kortom: de enorme nadruk die

met het woke-denken op identiteit is komen te liggen, laat het aan het kapitalistische systeem inherente onrecht voor grote delen van alle etnische groeperingen buiten zicht.

Het is misschien ongemakkelijk, maar in dat opzicht fungeert de linkse identiteitspolitiek als spiegelbeeld van de extreemrechtse. Geert Wilders en Thierry Baudet weten juist onder lagerbetaalde blanken aanhang te verwerven door niet-blanken als bedreiging weg te zetten - ‘Ze pikken onze huizen en banen in’ - en tegelijk over de neoliberale ontsporing te zwijgen: dat er daardoor gewoon te weinig huizen en banen voor lagerbetaalden zijn.

Het teveel schermen met ‘white privilege’ zullen die armere blanke kiezers als bedreiging zien - en niet de rijke blanken. Hún bevoorrechte positie blijft zo, omdat zo vooral twee groepen armen tegen elkaar worden opgezet, buiten zicht.

Het electorale effect daarvan is in Nederland al zichtbaar: totale versplintering op links. Met als gevolg dat de VVD ook met slechts 22 procent van de stemmen al oppermachtig is, en zo het ‘rich privilege’ van háár in weelde badende achterban moeiteloos continueert. •

Essay | Toch nog even over de wapenverzekeraar

YARIN ESKI

Criminoloog. Universitair docent aan de Vrije Universiteit van Amsterdam.

Voordat ik toekom aan mijn voornaamste rationele punt in deze bijdrage, eerst even de irrationele oorzaak ervan.

'U.S. AIR FORCE 1109' stond er op het vliegtuig. Erachteraan rende een stoet mensen. Vooral mannen, viel mij helaas op. Dat deden ze uit pure wanhoop, om zo vanaf Hamid Karzai International Airport in Kabul mee te kunnen vliegen naar een veiliger gebied. Enkelen was het gelukt, maar zij vielen op grote hoogte van het vliegtuig af, met de onvermijdelijke dood tot gevolg. Ze waren zo wanhopig, zo bang, dat het hen waarschijnlijk niets kon schelen om zo aan hun einde te komen. Hoe dan ook: ze wilden alles liever dan het verschrikkelijke lot dat hen te wachten stond als ze zouden blijven. Net zoals de mensen die op 11 september 2001 uit de brandende Twin Towers sprongen. Een perverse ironie.

Ik merk dat ik het niet goed trek, die beelden, het besef van de misdaden tegen de menselijkheid die zich er nu afspelen en zullen blijven gaan afspelen.

Daarbovenop kreeg ik een allergische reactie toen ik in alle ratio het Tweede Kamerdebat probeerde te volgen. Dat ging over de vraag of er naast Afghaanse tolken misschien ook andere mensen mee konden worden genomen naar Nederland, zoals beveiligers, koks, juridische medewerkers, journalisten en ontwikkelingswerkers die het Nederlandse leger in Uruzgan en Kunduz hebben ondersteund. En of deze mensen dan ook een visum zouden mogen krijgen. Nou, ze zijn er na een veel te lang spoeddebat een soort van uitgekomen om toch ook andere ondersteuners mee te willen nemen. Iets wat België al sneller heeft kunnen besluiten.

Of het allemaal lukt, is natuurlijk een tweede. Maar hé, wat hebben we toch weer een stukje toneelstrijd mogen meemaken, hè? En dat terwijl één van de grootste zorgen tijdens het Kamerdebat was dat we als land het risico liepen internationale geloofwaardigheid te verliezen. Hou op met me. Die geloofwaardigheid hebben we sowieso al wel verloren, omdat er überhaupt een debat hierover heeft moeten plaatsvinden. Al die cruciale levensuren zijn hierdoor letterlijk verspild.

Toegegeven, ik zal de politieke complexiteit ervan allemaal wel niet zo goed realiseren. Maar als het audiovisueel duidelijk wordt dat er bruut geweld en leed plaatsvindt, dan had er wat mij betreft een Europees leger moeten klaarstaan om een reddingsmissie op grote schaal op gang te brengen. Zoals dat ook gebeurt met overstromingen, bosbranden en aardbevingen.

Om mijn eigen onthutsing en woede over de gang van zaken

Eén van de meest perverse oorzaken van conflicten en oorlog en alle noodlottige vluchtelingen die zij voortbrengen: de rol van de amorele, structurele wapenhandel in de internationale gemeenschap

rondom de verschrikkelijkheden in Afghanistan en het getreuzel van onze politici te kanaliseren, besloot ik mijzelf te richten op één van de structurele oorzaken van de bliksemoverwinning van de Taliban: de internationale politieke en economische gemeenschap.

Vlak na hun overwinning lieten de Taliban weten dat zij graag erkend willen worden door de

internationale gemeenschap. Zij willen op internationaal politiek-economisch niveau een serieuze partij zijn en verlangen naar soevereiniteit. Dat komt onder andere tot uiting in de bereidheid deel te nemen aan een vredesoverleg in Qatar - een Arabisch emiraat dat als een bondgenoot van de Taliban wordt gezien. Daarnaast willen de Taliban ook economische banden

Wapenhandel, de Taliban en uw

DENK-KAMERLID FARID AZARKAN (BEELD: YOUTUBE)

ze uitlegt dat de Taliban dankzij de wapenhandel uit de jaren tachtig zo hebben kunnen floreren.

‘De Afghaanse catastrofe van vandaag begon niet met de Amerikaanse invasie van Afghanistan in 2001 in reactie op de aanslagen van 9/11, maar met de Sovjetbezetting en die onstuitbare wapenstroom van de jaren tachtig.’

Ze merkt op dat de wapens werden verdeeld door Pakistan, dat waarschijnlijk de meest radicale islamitische rebellengroepen daarbij bevoordeelde. Dat zijn de rebellengroepen waaruit uiteindelijk de Taliban is ontstaan, want tja, ‘hoe radicaler, hoe beter de vechters immers’ en Amerika deed er niks aan. Het gaf leven aan ‘Frankensteins monster’, waarmee Roelants de Pakistaanse premier Benazir Bhutto citeert, die in 2007 door islamistische extremisten werd vermoord.

Daar waar Roelants de vinger op de zere plek legt, druk ik die nog even door. De internationale politieke, economische gemeenschap waartoe de Taliban willen behoren, kan in zekere zin als een schaduwnetwerk van naties en organisaties gezien worden. Het zijn actoren die allemaal voortkomen uit, investeren in en winnen of verliezen door de mondiale wapenhandel. Wapens brengen geld in het laatje. Heel veel geld. Amerika en Rusland vooral, maar ook Nederland, profiteren rijkelijk van de wapenhandel die sinds vorig jaar aan het pieken is. Moderne vuurwapens die via Amerika geleverd zijn aan het voormalig Afghaanse leger zijn na de twintig jaar durende mislukte ‘democratische heropbouw’ van Afghanistan letterlijk opgepikt door de Taliban.

En zo is de vicieuze cirkel rond: Amerika steunde met wapens de radicaal-islamitische strijdgroepen in Pakistan die in de jaren tachtig de strijd aanbonden met de Sovjet-Unie, die in 1979 Afghanistan was binnengevallen; begin jaren negentig werd in Pakistan de Taliban opgericht, die in korte tijd de macht

wisten over te nemen in het chaotische Afghanistan; Amerika laat de Taliban vervolgens hun gang gaan waardoor die op hun beurt de terreurgroep Al-Qaida faciliteren konden; Al-Qaida is verantwoordelijk voor 9/11, waarop Amerika weer met een invasie reageerde. Bedenk eens hoeveel wapens, kogels en wapentechnologie daarmee gepaard zijn gegaan? Hoeveel geld dat wel niet heeft opgeleverd? Dit soort vicieuze, structurele cirkels zijn profijtelijke markten om structureel in te investeren en te beleggen. Tel uit je winst!

De wapenhandel speelt dus een grote rol in Afghanistan, en eigenlijk overal daar waar conflict en oorlog heersen. Er wordt op die manier veel geld verdiend aan oorlogen waarover wij publiekelijk vaak afschuw roepen, zoals paus Franciscus.

En dan boen ik nu de wapenhandelsgeest uit de fles: wij dragen er zelf in grote getale aan bij.

De wapenhandel bestaat slechts doordat er gehandeld wordt, omdat eraan te verdienen valt. Ook door in de handel te beleggen. Zo zijn er verschillende keren onderzoeken gedaan naar de rol van ‘foute’ Nederlandse banken, pensioenfondsen en verzekeraars die (nog) beleggen in de wapenhandel. Het bleek dat nogal wat verzekeraars de verzekeringspremie die wij betalen onder andere in ‘foute’ bedrijven investeren, doordat hun vermogensbeheerder geld belegt dat dan weer rendement moet opleveren.

De grote verzekeraars hebben vrij vaak geen (duidelijk) beleid voor investeringen en samenwerkingen met bedrijven die handelen in wapens en/of wapensystemen met staten of conflictgebieden in de periferie. Hoewel verzekeraars bedrijven lijken uit te sluiten die betrokken zouden zijn bij, bijvoorbeeld, de productie van clusterbommen of chemische wapens, is dat niet duidelijk ten aanzien van kleine handvuurwapens of (semi-)

automatische vuurwapens, zoals de Kalasjnikov of AK-47. Terwijl dat nu de wapens zijn die bekend staan als ‘*the real weapons of mass destruction*’.

‘Oké, heftig. Maar wat moeten we dan met deze informatie, mijnheer Eski?’ Goed, een paar tips.

Allereerst een tip voor de linkse politiek: gezien uw felle strijd om humanitaire visa voor iedereen die nu op de vlucht is geslagen voor de Taliban, wees veel strijdlustiger om het beleggen in de wapenhandel strenger te maken. Richt uw pijlen op het structurele geweld van de wapenhandelsgeest.

En dan een tip voor de rechtse politiek: gezien uw angst voor vluchtelingen uit Afghanistan - al dan niet met ‘terroristische motieven’ -, wees veel angstiger voor beleggingen in de wapenhandel, en richt ook uw pijlen op het structurele geweld van de wapenhandelsgeest.

En ten slotte een tip voor iedereen, van links naar rechts: als het handelen in wapens moeilijker wordt door meer restricties, dan levert deze handel minder geld op en sterft deze handel een langzame dood.

Een bijvangst op korte termijn is dat er anno 2021 eindelijk een gedeelde Nederlandse politieke visie op *iets* is - en misschien zelfs wel de formatie kan bespoedigen! De bijvangst op langere termijn, en veel belangrijker, is het begin dat gemaakt wordt met het beëindigen van één van de meest perverse oorzaken van conflicten en oorlog en alle noodlottige vluchtelingen die zij voortbrengen: de amorele, structurele wapenhandel waarvan de internationale gemeenschap profiteert.

U en ik, namelijk de bank-, pensioen- en verzekeringsconsument, zouden bewuster moeten gaan nadenken. Waar willen we ons geld neerzetten? Waar willen we ons appeltje voor de dorst laten groeien? En door wie willen we verzekerd worden? ●

aanhaken om niet meer op heroïnehandel te hoeven teren, maar op hun (meer) legale handel. ‘Wat een hypocriete bende eikels’, dacht ik. Maar ja, juist hypocrisie is nu net hetgeen waardoor de Taliban zijn ontstaan en wisten op te bloeien.

Vorige maand kwam een scherpe NRC-column uit de pen van Midden-Oostdeskundige Carolien Roelants voorbij, waarin

Griekenland stuurt politieke vluchtelingen terug, martelt ze ook

BEELD: AYSE ERDOGAN

Griekenland duwt Turkse staatsburgers terug in de handen van de Turkse staat, waar zij als 'staatsvijanden' worden gezien vanwege hun Gülenistische of Koerdische achtergrond. Eenmaal terug in Turkije belanden zij dikwijls in de cel. *De Kanttekening* sprak met familieleden van slachtoffers en de Koerdische schrijfster Meral Simsek, die zelf slachtoffer is geworden van een gewelddadige pushback in Griekenland.

htelingen terug naar Turkije, en

Het zou niet zo gemakkelijk moeten zijn om met mensenlevens te spelen', zegt Ihsan Erdogan (29) in een Zoom-gesprek over het lot van zijn tweelingzus Ayse (foto links). Zij is door de Griekse politie in 2019 teruggestuurd naar Turkije, zonder de mogelijkheid om een asielprocedure aan te vragen. Sindsdien zit ze vast in een cel in Turkije. Een schending van Europese en internationale regelgeving, want eenieder die naar de EU vlucht moet asiel kunnen aanvragen. Ihsan zegt beteuterd dat het als een loterij voelt: 'Ik kon de grens een jaar eerder wel probleemloos passeren, maar mijn zus, die precies om dezelfde redenen is gevlucht, niet.'

De reden waarop Ihsan doelt is de vervolging van de Hizmet-beweging in Turkije, oftewel sympathisanten van de islamitische geestelijke Fethullah Gülen. De Turkse staat brandmerkt Gülen als hét brein achter de mislukte coup-poging in 2016, terwijl hijzelf altijd heeft ontkend hier iets mee te maken hebben gehad. Duizenden Gülen-sympathisanten zijn achter de tralies beland, hebben hun bedrijven, scholen of banen verloren en worden nog steeds overal in Turkije én daarbuiten gezocht.

Ihsan en Ayse zijn op een opsporingslijst terechtgekomen omdat iemand hun namen had doorgegeven aan de autoriteiten. Ze zouden verblijven in een 'huis van Hizmet'. Dat is genoeg reden om tot 'terrorist' te worden verklaard door de Turkse staat, als zijnde lid van 'FETÖ', de 'Fethullahistische Terroristische Organisatie', zoals de officiële Turkse benaming luidt.

Ihsan leert nu de taal van het

Europese land waar hij verblijft, maar hij wil liever niet vertellen welk land dat is. In Turkije doceerde hij wiskunde op een middelbare school. In 2019, toen hij nog in Griekenland verbleef, kreeg hij nadat Ayse de Turks-Griekse grens had gepasseerd een locatie en foto van haar toegestuurd via WhatsApp. Ze had zich aangemeld bij de Griekse politie met een paar anderen. Toen Ihsan daar aankwam, zei de Griekse politie van niets te weten. Een leugen, aldus Ihsan: 'Ze hebben haar met een groepje naar een ander politiebureau gebracht. Hun kleren, geld, telefoon, schoenen, alles is afgepakt. De mannen in de groep werden zelfs geslagen.'

In de pushback naar Turkije, die door gemaskerde mannen werd uitgevoerd, brak Ayse ook nog eens haar voet. *The Guardian* meldde eind juni dat Griekenland dit jaar al 6.200 vluchtelingen heeft 'teruggeduwd' naar Turkije. Voornamelijk Syriërs, Afghanen en Somaliërs,

maar ook staatsburgers uit Turkije zijn de klos. 'Niemand mag teruggestuurd worden', zegt Ihsan, 'maar het verschil is dat Turkse vluchtelingen in tegenstelling tot andere vluchtelingen meteen in de gevangenis belanden, want de Turkse staat vervolgt ons. Dit moet stoppen'. Namens zijn tweelingzus heeft Ihsan een rechtszaak aangespannen, eerst in Griekenland, en daarna bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. Bij elkaar duurt dit nu meer dan twee jaar.

Afgevoerd door gemaskerde mannen

Ayse is zeker niet het enige Turkse slachtoffer van een Griekse pushback. De vrouw van een ondernemer die anoniem* wil blijven, is ook in de gevangenis beland na een mislukte poging. De 56-jarige vrouw werd eveneens gezocht omdat ze zou sympathiseren met Gülen. Ze was na de coup-poging al eerder in de gevangenis geplaatst, net als haar man en de rest van de

familie. Ze hadden na de staatsgreep achttien maanden als vluchtelingen in eigen land geleefd. Nadat ze vermoedelijk zijn verklikt, is de politie hun schuiladres binnengevallen en moest het hele gezin eraan geloven.

Via WhatsApp sprak *de Kanttekening* de ondernemer, die zelf inmiddels vrij is in Turkije: 'Mijn vrouw heeft zes maanden vastgezeten. Ze is vrijgelaten terwijl ik nog in de gevangenis zat. Alles liep in de soep met ons bedrijf. We hadden veel leningen openstaan en moesten veel geld nog krijgen van anderen. De onderneming bleef verweesd achter. Ze is geplunderd door mensen in de omgeving en door de staat deels geconfisqueerd. Al onze bezittingen en rekeningen werden geblokkeerd. Ik heb mij dertig jaar met mijn bouwbedrijf ingezet voor onder meer publieke instellingen. Ik heb hard gewerkt en nooit iets fout gedaan. We hadden zeventig tot tachtig medewerkers, iedereen betaalde netjes zijn of haar belasting en premies. Tot die tijd had ik geen enkel misdrijf begaan en heb ik ook nooit boetes opgelegd gekregen. We werden juist gewaardeerd om ons werk. Ik heb vele dankplaquettes en dergelijke ontvangen. Na de coup-poging zijn we als het ware in één dag tot terrorist verklaard.'

Toen de ondernemer na tweehalf jaar op vrije voeten kwam stond hij voor een belangrijke keuze. Het leven in Turkije werd hem en zijn gezin onmogelijk gemaakt, dus wilde de familie naar het buitenland. De ondernemer besloot eerst zijn vrouw te sturen. Ze vertrok met een groepje mensen, maar hun verblijf in Griekenland was zeer kort.

'Ze werden door gemaskerde, grofgebouwde mannen afgevoerd naar een magazijnachtige plek.

'Hun kleren, geld, telefoon, schoenen, alles is afgepakt. De mannen in de groep werden zelfs geslagen'

Daar werden ze vier à vijf uur vastgehouden. Dit terwijl ze doodmoe waren, want ze hadden al achttien uur gelopen in een woest gebied. Plus: mijn partner was ziek, ze is astmatisch. Hun kleren waren helemaal gescheurd.'

Uiteindelijk werd de groep van 25 à 30 personen, nadat bijna alles van deze mensen was afgepakt, in een vrachtwagen gepropt en bij de Turkse grens gedropt. 'Mijn vrouw heeft gejammerd tegen de Griekse politie, ze zei dat ze haar in de gevangenis zouden stoppen. Maar het mocht niet baten. Van achter werd nog geschoten door die gemaskerde mannen. Ze verdronk bijna in de rivier Evros. Een Afghaanse jongeman heeft haar gered.' Van een Turkse jongen van 24, een kennis van de ondernemer, is niets meer vernomen sinds vorig jaar. 'Waarschijnlijk is hij verdronken. Hij kon niet zwemmen en ze waren de rivier in gegooid', vertelt hij.

In Turkije werd zijn vrouw samen met twee anderen en een kind door een Turkse taxichauffeur aangegeven en aangehouden. Ze werden naar de militaire politie gebracht en moesten drie dagen in detentie blijven, waarna ze formeel werd gearresteerd en naar de gevangenis gestuurd. Ze was helemaal kapot, vertelt de ondernemer bedroefd: 'Ze heeft meerdere malen aan zelfmoord gedacht, maar ons geloof weerhiel haar daarvan.'

Hij vervolgt: 'Dit is het verhaal van een 56-jarige huisvrouw, een vrouw die alleen maar een basisschoolopleiding heeft genoten. Een vrouw die op basis van het deelnemen aan *sohbets* (gesprekken, red.) en *kermessen* (festiviteiten voor kinderen, red.) nu in de gevangenis zit. De onderdrukking gaat door. Er is hier geen gerechtigheid. We houden van ons land en willen nooit vertrekken. Maar ons leven hier wordt onmogelijk gemaakt. We worden buitengesloten. We hebben geen zekerheid. We willen onze stem laten horen aan iedereen in Europa en in de Verenigde Naties die zich over de mensenrechten buigt.'

'Mijn vrouw heeft gejammerd tegen de Griekse politie, ze zei dat ze haar in de gevangenis zouden stoppen. Maar het mocht niet baten'

BEELD: MERAL SIMSEK

Afranseling en verkrachting

Meral Simsek (foto links) kan erover meepraten. De veertigjarige Koerdische schrijfster, lid van de internationale persvrijheidsvereniging PEN en winnaar van meerdere internationale prijzen, heeft ook geprobeerd om Turkije te ontvluchten. Dat is jammerlijk mislukt en ze is op gewelddadige wijze teruggestuurd. Op 21 september moet ze voor de Turkse rechter verschijnen. Ze wordt beschuldigd van 'lidmaatschap aan een terreurorganisatie' en het maken van 'terreurpropaganda'. Ze zou actief zijn voor de Koerdische Arbeiderspartij, ofwel de PKK, en de daaraan gelieerde Groep van Koerdische Gemeenschappen, de KCK, organisaties waarmee Turkije in oorlog verkeert.

'Daar is allemaal niets van waar', vertelt ze via Zoom over de aanklachten tegen haar, vanuit een woning van een vriend in de Oost-Turkse plaats Diyarbakir. 'Het heeft te maken met mijn werk en met mijn optredens. In mijn boek *Arzela* zou ik een denkbeeldige staat hebben gesticht - Koerdistan dus.'

Simsek lacht erbij en steekt een sigaret op, terwijl ze soms hyper en soms laconiek vertelt over wat ze allemaal heeft meegemaakt in de vijftien uur die dit jaar op 29 juni in de avond begon en op 30 juni eindigde aan de Turkse kant van de grensrivier Evros.

'We zijn dus met een bootje naar de overkant gedropt, maar het was vrij ruw terrein, er waren wilde zwijnen. Het bleek verboden militair gebied te zijn. We zagen gewapende Griekse soldaten', aldus Simsek.

De schrijfster legt uit dat ze van tevoren al was gewaarschuwd over verkrachtingen en moorden die zouden plaatsvinden. Tussen neus en lippen door vertelt ze dat ze in de jaren negentig van de vorige eeuw ook al werd gemarteld door de Turkse staat, in Mardin en Diyarbakir. In december 2020 werd ze opnieuw gearresteerd door de Turkse politie. Terwijl ze in vrijheid haar rechtszaak mocht afwachten, besloot ze om naar het buitenland te vluchten. Ze vluchtte met Dicle, een Syrisch-Koerdische vrouw van begin twintig, die ziek was. Op aanwijzingen van hun advocaten

liepen ze in de nacht van 30 juni in de richting van de lichtjes van dorpen die ze in de ochtend niet meer zouden kunnen zien.

‘Echt een verschrikkelijke plek om te lopen. Overall takken. Ik maakte me ook zorgen om mijnen. En toen viel opeens een groep wilde zwijnen ons aan. We zijn weggerend. Maar toen kwam een tweede en derde groep zwijnen. We waren echt bang dat we door die hongerige zwijnen zouden worden opgegeten.’

Ze verloren daarbij al hun water. Uiteindelijk liepen ze veertien kilometer Griekenland binnen. Bij de vijftiende kilometer, net voordat ze het Griekse dorp zouden binnenlopen, verscheen er een politievoertuig. ‘Ik dacht toen: Eindelijk, we zijn vrij. Ik slaakte een diepe zucht van verlichting. In mijn gebroken Engels vertelde ik aan de grote blonde man met zonnebril en de andere politieagent direct mijn naam en dat ik een vervolgte Koerdische schrijver ben. Maar toen ik om water vroeg en ze dat niet gaven realiseerde ik mij: ‘Dit is foute boel.’”

De grenspolitie pakte alles van de vrouwen af. ‘En opeens raakte die blonde man mijn borsten en vagina aan. Ze hebben toen een melding via de walkietalkie of telefoon gedaan, waarin mijn naam werd genoemd. Ze probeerden ook Dicle van mij te scheiden. Ik schreeuwde: ‘Zij is ook Koerdisch en niet veilig in Turkije.’ En ik vroeg weer om water. Maar weer kreeg ik nul op het rekest.’

Na een tijd wachten kwam er een andere auto aangereden. Een transporter, zonder kenteken. Er stapten nu een man en een vrouw uit. ‘Zonder iets te zeggen, tussen iedereen, moesten we ons uitkleeden en visitatie ondergaan. Met dezelfde plastic handschoenen werd dat herhaald bij Dicle. Dat was extra spijtig, omdat ze menstrueerde.’

Daarna werden ze in het busje gegooid, dat keihard reed naar de richting van waaruit Simsek en Dicle waren gevlucht. ‘Het busje was zo smerig binnen. Echt, overall bloed, pisgeur, bloedgeur, poepgeur, ik zag het gewoon, uitgedroogde mensenpoep.’

Simsek stopt even met haar verhaal, doet haar handen voor

‘Toen zagen we opeens gemaskerde mensen. Ik dacht: ‘Hier gaan we niet meer levend uit komen’

haar hoofd, steekt een sigaret op, en praat weer door. ‘Er was ook geen stoel, geen plek waar je je aan kan vasthouden, wel was er een vrachtwagenband waar ik op ging zitten. Ik zei: ‘Dicle, houd me vast, zodat we niet van de ene naar de andere kant botsen.’

Ze kwamen aan bij een oud, verlaten gebouw. Voor de grenspolitie kwamen nieuwe, anonieme mensen in de plaats. ‘Een vreemde plek. En toen zagen we opeens gemaskerde mensen. Dat was het moment dat ik dacht: ‘Hier gaan we niet meer levend uit komen.’ Ik zei tegen Dicle: ‘Wat er ook gebeurt, we moeten elkaar vasthouden. Ik ga jou niet loslaten.’”

De schrijfster grijpt weer even haar gezicht en zegt: ‘Het is een georganiseerd systeem, daar aan de

grens. Ze doen 100 procent aan identiteitscontrole. En toen hoorde ik opeens in verstaanbaar, goed Turks: ‘Meral Simsek, we gooien haar zo!’”

Hoe vaak ze ook zei dat ze politieke vluchtelingen waren, en dat dit in strijd is met internationale regels, het maakte niets uit, legt Simsek uit. ‘Toen zei iemand in het Turks: ‘Hou je bek, je gaat dood!’, en ze begonnen mij te slaan. Ik voelde mijn linkerschouder niet meer. Maar ik dacht: ‘Als ik doodga, dan maar strijdend ten onder’ - en ik bood verzet.’

Simsek benadrukt dat deze pushbacks goed gecoördineerd zijn. En dat oude gebouwen zelfs tot martelcentra zijn omgebouwd. ‘Er worden daar mensen aangerand en zelfs verkracht.’ Dat heeft ze later

gehoord van Gülen-sympathisanten in hechtenis. ‘De gemaskerde mannen nemen het over van de officiële politie en tuigen die mensen af. De ouders zijn van allerlei afkomst: Koerden, Turken, Afghanen, mensen uit Afrika. Allemaal maffia die hieraan meedoen.’

Onbekende mensen die met een Turks accent spraken, hebben Simsek vechtend en scheldend gedwongen op de boot gezet. ‘Ik heb water geslikt, ik verzette mij hevig. Aan de overkant heb ik mijzelf eerste hulp verleend door op mijn middenrif te slaan, het water uit mijn lichaam gekotst - het kwam ook uit mijn neus.’

Uiteindelijk heeft Simsek zichzelf moeten aangeven bij een Turkse legerpost. Ze heeft wel een rapport laten maken van marteling. ‘Eren Keskin (een beroemde Turkse mensenrechtenadvocaat, red.) is mijn advocaat. En ik weet zeker dat Griekenland en Turkije hierbij samenwerken. De Griekse autoriteiten waren op de hoogte van mijn aanwezigheid in het land. Ik was op Europees grondgebied. Het is allemaal te herleiden via de berichten die ik heb ontvangen en gestuurd.’

Simsek is strijdvaardig. ‘Ik heb marteling door Turkije openbaar gemaakt. Nu ga ik dat als vervolgte Koerdische vrouw ook doen voor marteling in Griekenland.’ •

* Naam bij de redactie bekend.

In een reactie op de verhalen van Turkse staatsburgers die teruggestuurd worden, zegt Tineke Strik, Europarlementariër namens GroenLinks en hoogleraar Migratierecht aan de Radboud Universiteit Nijmegen, dat dit mensenrechtenschendingen zijn. De Europese Commissie kijkt jarenlang weg, en claimt dat er hiervoor ‘geen bewijzen’ zijn, zegt ze.

Die bewijzen zijn er wel degelijk. Uit vele verschillende rapporten - onder meer van de Raad van Europa, Amnesty International en Human Rights Watch - blijkt dat deze pushbacks onomstotelijk gebeuren in Griekenland, een EU-lidstaat.

‘Het is heel erg dat Turkse staatsburgers worden teruggeduwd. Turkije is absoluut geen veilig land voor hen. Het is een land dat de mensenrechten schendt. En hierdoor wordt het non-refoulementbeginsel (wat inhoudt dat een asielzoeker niet naar zijn land van herkomst mag worden teruggestuurd als hij daar risico loopt te worden vervolgd vanwege afkomst, godsdienst, politieke overtuiging of sociale groep) van het internationaal vluchtelingenrecht geschonden door Griekenland.’

‘Dit is al reden genoeg dat Frontex, de Europese grenswacht, niet meer in Griekenland mag opereren’, zegt Strik. Of Frontex

zelf ook betrokken is bij de pushbacks kan Strik niet met zekerheid zeggen, maar hier zijn wel sterke aanwijzingen voor. ‘De Europese Commissie en andere EU-lidstaten moeten in ieder geval hun stem verheffen tegen Griekenland, want dit is absoluut onacceptabel. Stop met wegglijken.’

Volgens Strik hebben de Grieken op één punt wel gelijk. ‘Griekenland zegt altijd tegen andere Europese landen dat zij zelf dan maar vluchtelingen moeten opnemen. Een eerlijke verdeelsleutel in Europees verband is zeker iets dat weer op de agenda moet komen.’

Hawija: een stad met een stigma

JUDIT NEURINK

Journalist. Woonde en werkte ruim tien jaar in de Koerdische Regio van Irak, als correspondent voor Trouw, de Standaard en internationale media. Ze schreef acht boeken, waaronder drie met ISIS als onderwerp. Haar jongste boek 'Geweld is nooit ver weg' (2020) beschrijft haar tijd in Irak.

Puin. Onvoorstelbaar veel puin. Zo ver als het oog reikt staat er in Hawija geen gebouw meer overeind. En dat aan beide zijden van de weg. Is er een aardbeving geweest? De Iraakse veiligheidsagent die me rondrijdt vertelt over een bomfabriek van ISIS, die hier is ontploft.

Ik maak foto's door het auto-raam, want hier kunnen we niet uitstappen en zeker niet rondlopen. Ook de overlevenden mogen nog niet terugkomen. Eerst moet het leger zeker weten dat alle ISIS-strijders weg zijn, dat ze niet meer in tunnels of schuilplaatsen zitten - en dan zijn er nog de explosieven die ISIS altijd overal achterlaat.

Hawija was het laatste bolwerk

van de terreurgroep ISIS dat in oktober 2017 werd heroverd. Net als in andere steden die het Iraakse leger en sjitische milities met de hulp van luchtaanvallen van de coalitie hadden bevrijd uit handen van de terreurgroep, ging ik er zo snel mogelijk kijken. De verwoestingen in Hawija waren veel erger dan ik had verwacht. Vergelijkbaar met het westen van Mosul, dat de coalitie wekenlang had gebombardeerd. Maar dat was niet het geval hier. Had ik iets gemist?

Nieuws uit het kalifaat druppelde maar langzaam door naar de buitenwereld. Deze explosie was tot in de naburige oliestad Kirkuk te voelen geweest, dus buiten het kalifaat. Achteraf zie ik dat persbureau *Reuters* er al twee dagen later, op 5 juni 2015, verslag van deed -

compleet met een plausibel dodencijfer. Voor mij was Hawija helemaal niet zo bijzonder, en die enorme explosie was er gewoon een van de vele in de oorlog tegen ISIS. Behalve dan dat Hawija een bolwerk van ISIS was, en tegelijkertijd het gevoel overheerste dat die aanval daarom gerechtvaardigd was.

Maandenlang beheerste ISIS, of Daesh in het lokale taalgebruik, mijn wereld, want de terreurgroep had een derde van Irak in handen. Ze was tot op een tiental kilometers van mijn Koerdische woonplaats Erbil gekomen. Als correspondent volgde ik de oorlog tegen ISIS actief, maar vooral via verhalen van vluchtelingen en familieleden van degenen die onder ISIS-bezetting leefden. En van collega's die embed-

PAMFLETTEN WORDEN UITGESTORT BOVEN EEN DORP IN DE BUURT VAN HAWIJAH IN DE PROVINCIE KIRKUK, IRAK, 2008. DE PAMFLETTEN ZIJN BEDOELD OM HET IDEE VAN ZELFBESTUUR TE PROMOTEN BIJ DE INWONERS VAN HET GEBIED. (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / NORDNORDWEST

ded waren bij leger of milities, en soms bij me logeerden.

Ik was vooral gefocust op berichten uit Mosul. Daar had ISIS immers haar hoofdstad gevestigd, en daar verzamelde ik tijdens de bezetting de verhalen. Dat was vanaf het begin moeizaam, want al snel verwoeste ISIS alle telefonietorens - om de communicatie met de buitenwereld te bemoeilijken, en vooral om haar te controleren. Wie nog een mobiele telefoon had en wist waar je een signaal kon opvangen, belde stiekem en onregelmatig met familie en vrienden buiten. Wie toegang had tot internet stuurde spraakberichten via

Whatsapp.

Daar moest ik het van hebben, al waren het verhalen uit de tweede hand. Beter werd het niet. Slechts één keer sprak ik rechtstreeks met een jonge vrouw die op een dak stond omdat ze alleen daar ontvangst had. Maar al na twee minuten brak ze het gesprek af, omdat ze dacht dat iemand haar afluisterde. Na de bevrijding van Oost-Mosul ontmoette ik een jonge vrouwelijke ingenieur die kans had gezien de BBC op de hoogte te houden van de situatie, terwijl naast haar een ISIS-familie woonde. Ik wist welk gevaar ze had gelopen en begreep hoe bang ze

moet zijn geweest. Want de verhalen die mij bereikten gingen voornamelijk over onderdrukking en geweld. Die jonge vrouw op dat dak had me een ding duidelijk kunnen maken: dat Daesh haar stad in een grote gevangenis veranderd had.

Er was een radiostation gericht op Mosul dat vanuit Erbil opereerde, waar ik regelmatig binnenliep. Toen de strijd om de bevrijding van de stad losbarstte, ging ik naar het inbelprogramma luisteren, waar burgers elkaar waarschuwden voor scherpshutters en verraders, en vertelden over de gevechten, de bommen en de lijken. Over angst, afkeer van ISIS, maar ook over hoop.

Belangrijk voor het begrip van wat er gebeurde was het blog *Mosul Eye*, dat een jonge Mosulse historicus anoniem bijhield. Hij bepaalde mijn beeld van Mosul als een stad onder bezetting, waar burgers zich binnen de marges verzetten. Er waren verhalen over anti-ISIS-leuzen die 's nachts op muren verschenen, en over feestkleding die verborgen werd onder zwarte gewaden.

Voor Hawija was dat totaal anders. Het was al jarenlang een bolwerk van de extreme islam. Een stadje waar mijn fixers me weigerden naartoe mee te nemen: te gevaarlijk voor buitenlanders.

Hajiwa had een belangrijke rol gespeeld toen Iraakse soennieten in 2012 in opstand kwamen tegen de sjiiitische regering van premier Nouri al-Maliki. Hij was geobserveerd door de gedachte dat soennieten de macht terug wilden. Het was een van de naweeën van de dictatuur van Saddam Hoessein, wiens soennitische minderheid de sjiiitische meerderheid decennialang had onderdrukt. Toen na 2003 de bakens verzet waren en de sjiieten het voor het zeggen kregen, legden ze de schuld door de zwarte jaren bij alle Iraakse soennieten.

Dat leidde tot het achterstellen van soennieten, van wie bovendien een onevenredig hoog percentage in de gevangenis terecht kwam. Daarom waren er maandenlang in de meeste soennitische steden op de vrije vrijdag demonstraties. Uiteindelijk trad het leger in april 2013

hard op. In Hawija. Want daar zou de protestbeweging zijn geïnfiltreerd door aanhangers van Saddam en zijn Baathpartij. Er vielen zeker veertig doden.

Hawija was dan ook een van de steden die ISIS met open armen ontving. Velen zagen de groep als onderdeel van de soennitische revolutie die hen de macht terug zou geven. Baathisten werkten daarin samen met de radicale moslims. Ze dachten dat als ze Bagdad weer in handen hadden, ze die wel weer zouden kwijtraken. Dat was ook wat een jonge sjeik me vertelde die ik in de buurt van Hawija thuis opzocht. 'Voor onze mensen was ieder initiatief tegen de regering welkom', zei hij. 'Maar toen ze het ware gezicht van Daesh zagen, keerden mensen zich van hen af.'

Dit 24-jarige stamhoofd had zijn vader en twee ooms aan ISIS verloren. Nadat de groep was verjaagd, telde hij in de regio die na zijn vaders dood onder zijn hoede kwam zeventien doden en vijfduizend vermisten.

Maar dat wist de buitenwereld niet. Het beeld van Hawija werd bepaald door de beelden van gevangen Koerdische peshmergasoldaten die ISIS in oranje overalls en in open kooien bovenop vrachtwagens door de stad reed. En vooral ook door de omstanders die dat toejuichten.

Voor mij persoonlijk speelde mee dat de laatste berichten van de bevriende Koerdische fotograaf Kamaran Najm uit Hawija kwamen. Hij was bij zijn werk aan het front nabij Kirkuk in handen van ISIS gevallen. Vanuit gevangenschap had hij contact weten op te nemen. De onderhandelingen om zijn vrijlating die volgden leverden niets op. Kamaran wordt nog altijd vermist.

Geen wonder dat we dachten dat de terreurgroep hier massale aanhang had. Er kwamen immers geen berichten van burgers uit Hawija. De stad had al evenmin een stiekeme blogschrijver. Mijn oud-student Mo, die net buiten Hawija woonde en dat zou hebben gekund, durfde niet. Pas toen ik hem na zijn ontsnapping uit ISIS-gebied sprak, begreep ik hoe verwrongen mijn beeld was door

‘Toen ze het ware gezicht van Daesh zagen, keerden mensen zich van hen af’

vooroordelen en emoties.

Mo(hammed) was een van de slimme Iraakse jongeren die een jaartje journalistiek had gestudeerd bij de instelling die ik in Koerdistan leidde. Terug in zijn dorp zag hij al snel in dat die kennis hem daar weinig zou opleveren. Toen ISIS de regio innam gaf hij Engelse les. Hij hield het nog een jaar vol, vooral door zich thuis schuil te houden. Toen vluchtte hij via een levensgevaarlijke omweg door bergen en de woestijn naar het naburige Kirkuk - cynisch genoeg hetzelfde onherbergzame gebied als van waaruit ISIS-aanhangers tegenwoordig hun aanslagen plegen.

Veilig in Kirkuk, dat de Koerden met hart en ziel tegen ISIS verdedigden, vertelde Mo over de ISIS-strijders die aan zijn deur kwamen om auto's en wapens op te eisen. Over ISIS-aanhangers die anderen voor ongelovigen uitmaakten, om hun huizen te kunnen opeisen en alles te stelen, tot hun schapen aan toe. Over executies die in Hawija op videoschermen vertoond werden. De lijken van Iraakse soldaten die in de stad en bij controleposten werden opgehangen.

Dat gaf de stad een slecht imago. Maar tegelijkertijd benadrukte hij dat de ellende vooral veroorzaakt werd door radicale moslims die van buiten Hawija waren gekomen. Later kwamen daar ISIS-gezinnen bij die vluchten uit gebieden die het Iraakse leger had weten te bevrijden, zoals Tikrit en Falluja, terwijl andere ontheemden knel waren komen te zitten in het kalifaat.

Van de originele inwoners steunde volgens hem hooguit tien procent ISIS, en in zijn dorp was dat zelfs maar een enkel gezin. De rest kwam van buiten. 'We hebben twee problemen in Hawija', zei hij. 'Buiten de stad denkt men dat we blij zijn met Daesh. Dat geldt in werkelijkheid maar voor twee dorpen. Tegelijkertijd ziet Daesh ons als ongelovigen. We zitten tussen twee vuren.'

Toen ik Mo na de bevrijding opzocht op de meisjesschool in zijn dorp waar hij weer les gaf, vertelde zijn schoolhoofd hoe het stigma dat het hele dorp zou hebben

geheuld met ISIS hem had achtervolgd. 'Zelfs toen we ontheemd waren, leden we daaronder.'

Wat bijdroeg aan dat stigma is dat veel bewoners van Hawija en de dorpen conservatieve soennieten zijn, met strenge kledingregels. Het is voor buitenstaanders moeilijk om het verschil te zien. Het gevoel is al snel: je draagt een nikaab, dus steun je ISIS.

Vluchtelingen uit Hawija zaten vooral in het Hady Ali-kamp, net buiten de Koerdische regio. Er liepen ernstig getraumatiseerde kinderen rond, die onder ISIS jarenlang niet hadden mogen spelen. Piepjonge meisjes die al een hoofddoek droegen. Anders dan in andere kampen bleven veel vrouwen de nikaab dragen. Hulpverleners wisten zich er slecht raad mee. De vrouwen die ik sprak maakten zich zorgen over hun mannen, die vermist waren. Waren ze opgepakt door het Iraakse leger, of de sjiiitische milities? Hulpverleners hadden ontvoerde Jezidi-vrouwen gespot, van wie duizenden nog binnen de ISIS-gezinnen verborgen zaten. Maar ze wisten niet wat te doen om hen te helpen.

Hoe stel je vast wie er met ISIS heulde, en wie zich alleen maar aanpaste om de bezetting zo goed mogelijk door te komen? Burgers hadden zich aan de regels van het kalifaat te houden. En toen zij vluchtten nadat ISIS Hawija verliet, behandelde het Iraakse leger iedereen als ISIS-aanhanger en dus potentieel gevaarlijk. Bovendien ging in het ontheemdenkamp de sociale controle door: radicale vrouwen voorkwamen dat anderen openlijk afstand van ISIS namen. Dus bleef het beeld intact.

De reden dat ik tijdens mijn eerste bezoek aan Hawija geen burgers zag, kwam niet alleen door die enorme schade. Wat verder weg van de krater stonden best nog huizen overeind. Maar het Iraakse leger en de veiligheidsdiensten vertrouwden niemand uit de stad; in het buitengebied vonden ze nog steeds schuilplaatsen, wapens en zelfs een bommenfabriek. Voor hen was iedereen uit Hawija een Daeshi.

Terwijl ik door de verhalen van Mo wist dat de situatie veel diffuser

'Buiten de stad denkt men dat we blij zijn met Isis. tegelijkertijd ziet Isis ons als ongelovigen'

was, werd in Koerdistan het beeld van Hawija bepaald door die peshmergatroepen in kooien. Typerend was ook de reactie op die explosie van juni 2015: in Kirkuk overheerste de vreugde dat ISIS nu minder explosieven had. De twee - en volgens sommige berichten drie - tankauto's vol explosieven die in Hawija klaarstonden en mede de reden waren waarom de vliegtuigbom zo'n enorme explosie ontkende, hadden immers voor Kirkuk bestemd kunnen zijn.

De Koerdische geheime dienst hield Hawija nauw in de gaten, zo werd mij na de bevrijding verzekerd door een Iraakse geoloog die zes maanden lang nauw betrokken was bij het plannen van bombardementen op ISIS-doelen in Irak. 'Omdat Hawija belangrijk was voor de Koerden hadden ze het geïnfiltrerd met een netwerk van spionnen', zei Faisal Jeber.

Hij was gespecialiseerd in geometrie en de vertaling van satellietbeelden naar landkaarten en de werkelijkheid op de grond. Bij het Directoraat Inlichtingen en Veiligheid van het Iraakse ministerie van Defensie verzamelde en combineerde hij informatie die de basis vormde voor luchtaanvallen op ISIS-doelen. De militaire Operation Room in Bagdad, waar Nederland een vertegenwoordiger had, stuurde daarmee, na goedkeuring van de Irakezen en de coalitie,

bommenwerpers op pad.

Nederland kreeg haar informatie echter volgens hem vooral van de Koerden. 'In die tijd was de verhouding tussen de Koerden en premier Maliki erg slecht. Er was geen samenwerking. De Koerden hielden informatie voor zichzelf en voedden die aan hun vrienden: de Nederlanders, Italianen en Duitsers.'

Je vraagt je af hoe betrouwbaar die was als het ging om Hawija, gezien het Koerdische vooroordeel dat de stad werd bevolkt door ISIS-leden en -aanhangers. Maar ook Jeber dacht dat de meeste inwoners achter ISIS stonden. 'En ik weet zeker dat de anderen liever onder ISIS-bewind leefden dan onder de sjiiitische regering.' Want het neerslaan van de protesten in 2013 lag nog vers in het geheugen. Ook in Bagdad werd Jebers mening breed gedeeld. ISIS werd gehaat vanwege de moord op 1.800 jonge sjiiitische kadetten in 2014.

De overtuiging dat het beste ISIS-lid een dood ISIS-lid was, kan van invloed zijn geweest op de zorgvuldigheid van de planning van de Nederlandse aanval op Hawija. De Koerden wisten dankzij hun spionnen dat ISIS Hawija gebruikte om aanslagen te plannen en te organiseren. Dat er bommen werden samengesteld, waarbij - naast TNT en C4 - voor grotere bommen fosfaat en nitraat uit

kunstmest werd gebruikt. Ze moesten hebben geweten dat er daarvan grote hoeveelheden lagen opgeslagen.

Ook Jeber ziet dat probleem. Omdat voor de Koerden Hawija en ISIS een en hetzelfde waren, 'zullen ze zich weinig zorgen hebben gemaakt wie er omkwam'. Dat zou een deel van de verklaring kunnen zijn voor het feit dat er veel meer burgerslachtoffers waren dan Nederlandse militairen hadden verwacht.

Voor mij als journalist was het niet makkelijk om informatie uit het kalifaat te vergaren, maar evenmin voor de geheime diensten. Het hielp als je een stamhoofd kende, bijvoorbeeld een die vanuit veilig Koerdisch gebied contact had met stamleden in Hawija. Het was opvallend dat burgers ondanks de repressie bereid waren risico's te nemen om informatie over de enorme explosie naar buiten te krijgen. Hoewel telefoons allang verboden waren, hebben verschillende inwoners daarmee staan fotograferen en filmen. En zijn ze er ondanks de moeilijke verbindingen in geslaagd die beelden naar buiten te krijgen.

Maakten ze gebruik van de chaos, of was het wat ISIS wilde, vanwege de propagandawaarde ervan? Dat laatste betwijfel ik, want de verliezen van de organisa-

tie waren enorm. En niet alleen aan faciliteiten en voorraden om bommen te maken. ISIS begroef de eigen aanhangers - volgens lokale bronnen zo'n honderd mensen - in stilte in massagraven. Tot op de dag van vandaag vallen die buiten de officiële telling.

Of die honderd extra slachtoffers werkelijkheid zijn of verdichting weten we zes jaar na de explosie nog steeds niet. Niemand heeft naar de graven gezocht. Toen ik eind 2019 op een zonnige winterochtend in een koude zaal van het nog maar half herbouwde stadhuis van Hawija tegenover een paar dozijn overlevenden van de ramp zat, wist ik hoe moeilijk waarheidsvinding hier was. Wie deze mensen waren, wat ze echt van ISIS vonden - ik zou dat niet horen. Dat ze hier zaten was alleen omdat ze een schadevergoeding van Nederland wilden. 'Ik heb geen ramen, geen deuren en geen geld. De Nederlandse overheid moet over de brug komen', zei een van de aanwezigen.

Ik zat er met dubbele gevoelens. Dat was niet alleen omdat het stempel van Hawija als terroristenhof slecht combineerde met mijn medelijden met de slachtoffers die vaak alles kwijt waren. Er was haat en woede jegens Nederland over die bom, en die richtte zich ook op mij. 'Ik haat alle Nederlanders, lei-

EEN GEDEELTE VAN HAWIJA (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / GUTIAN)

ders, soldaten, iedereen', zei een vrouw fel, en de hulpverlener die me begeleidde haastte zich erop te wijzen dat ik niet namens Den Haag kwam.

Het voelde heel ongemakkelijk en zelfs een beetje bedreigend. De mensen waren stug, trots en beschuldigend, en hun zwarte kleding deed de rest. Ik moest mezelf eraan herinneren dat ze reden hadden voor die haat. Dat bovendien alles wat er aan wederopbouw te zien was, door burgers zelf was gedaan. Met geleend geld of steun van hulporganisaties. 'De Iraakse autoriteiten doen niets voor ons', klaagde Khalid, die zijn garagebedrijf met auto's erin verloor met een totale waarde van 50.000 dollar. 'Ik had mijn eigen bedrijf. Nu moet ik voor iemand werken.'

Omdat overheidssteun groten-deels uitblijft, voelen burgers zich dubbel gestraft. Eerst door de ISIS-onderdrukking, en daarna door de Iraakse regering die de bevolking deels ten onrechte verwijt dat ze de radicale groep met open armen ontving.

Toen ze via familie in Europa begrepen dat Nederland verantwoordelijk was voor hun ramp, herleefde de hoop. 'Als je iets fout doet, dan probeer je dat zo goed mogelijk te herstellen', zei viceburgemeester Mohammed Mahmoud tegen me. 'Dat is normaal in Irak, bij een ongeluk of een conflict: de veroorzaker betaalt.' Dat is wat

Hawija van Nederland verwacht.

De 'algemene vergoedingen' die het Nederlandse ministerie van Defensie inmiddels via hulporganisaties naar Hawija stuurt, leiden echter vooral tot gemopper: te weinig, het verdwijnt door de corruptie, waarom krijgen we het niet gewoon zelf, ter compensatie van ons verlies? Het slachtofferdenken viert nog steeds hoogtij: het is natuurlijk vanwege dat stempel, omdat ze ons nog steeds zien als ISIS-leden. Dat Nederland wel uitkijkt om slachtoffers persoonlijk te compenseren omdat dat een precedent schept voor alle slachtoffers van luchtaanvallen van de alliantie, dat wil er niet in.

Hawija is voor velen een hoofdpijndossier, vooral door onbegrip en gebrek aan betrouwbare informatie. Wie moet je vertrouwen, in een stad die al zolang een stigma heeft?

Het is de vraag of Hawija dat ooit nog kan kwijtraken. Burgers verwijten de Iraakse autoriteiten dat die hen ten onterechte hulp ontzegt. En Nederland, dat het hen met die bom groot onrecht heeft aangedaan en daarna in de steek liet. Die woede is begrijpelijk maar gevaarlijk, want ISIS mag dan geen kalifaat meer hebben, haar ideologie leeft voort. In de wanhoop van Hawija vindt die opnieuw vruchtbare aarde. Waar discriminatie, achterstelling, armoede en frustratie leven, is ook de behoefte aan wraak nooit ver weg. ●

'Ik heb geen ramen, geen deuren en geen geld. De Nederlandse overheid moet over de brug komen'

**DAVE
ENSBERG-KLEIJKERS**

Directeur Jantje Beton.
Bestuurskundige.
Auteur van het boek
'Bezielde beschaving:
alles behalve een
multicultureel drama'
(2017).

Bouterse die geboeid en vernederd de cel inloopt, dat beeld voelt nu al zalig

Desi Bouterse is zojuist in verzet veroordeeld tot twintig jaar gevangenisstraf voor medeplegen van moord op vijftien personen op 8 december 1982.' Zomaar een zin die veel van mijn familieleden en ik jaren voor onmogelijk hadden gehouden. En toch is het nu een feit. Bouterse is na een lang, maar ook zeer zorgvuldig proces schuldig bevonden en veroordeeld door drie moedige, vrouwelijke rechters in de Krijgsraad.

Zijn verweer bleek onvoldoende om de Krijgsraad op andere gedachten te brengen. Voor de Krijgsraad spreken de feiten voor zich: Bouterse was, is en blijft verantwoordelijk voor de laffe moord op vijftien vooraanstaande Surinamers die door zijn militaire regime al in de gevangenis zaten.

Bouterse was, formeel wegens ziekte, niet aanwezig op de rechtszitting. De ziekmelding hoeft overigens geen slap excuses te zijn. Hij staat bekend als een nierpatiënt die drie keer per week een dialyse nodig heeft. En een dag na de rechtszitting zag hij er op een persconferentie behoorlijk vermagerd uit. Hij zal via zijn advocaat waar-

schijnlijk hoger beroep aantekenen, en de Krijgsraad heeft besloten Bouterse niet meteen gevangen te nemen. Bouterse zelf zegt geen vluchtplannen te hebben. Het Hof van Justitie zal het hoger beroep dan in behandeling nemen en tot een eindoordeel komen. Wanneer dat zal zijn, is nog niet bekend.

Bouterse is niet alleen ex-legerleider, maar ook ex-president en nog steeds politiek leider van de Nationale Democratische Partij (NDP). Als fractievoorzitter van de tweede partij van Suriname is hij oppositieleider en legt hij huidig president Santokhi het vuur na aan de schenen. Nog altijd kan de NDP op een grote aanhang in Suriname rekenen. In Suriname is dan ook niet iedereen blij met de veroordeling van Bouterse. Het leger was zelfs voorbereid op massale onrusten na de veroordeling, maar die zullen waarschijnlijk uitblijven nu Bouterse niet meteen het gevang in hoeft. Volgens Bouterse komt dat omdat de huidige regering angst zou creëren. Hij noemt de regering in dit kader zelfs 'agressief en oorlogszuchtig'.

Het moment suprême zal dus volgen na het hoger beroep en vooral wanneer Bouterse definitief moet brommen. Dat beeld wekt bij

voorbaat emoties bij mij op. Positieve emoties welteverstaan; het zou de ultieme vorm van gerechtigheid zijn vanwege Bouterse's rol in niet alleen de Decembermoorden, maar ook de Binnenlandse Oorlog, de ondemocratische militaire coup van 1980 en vele andere maatschappelijk en politiek ontwrichtende activiteiten in de afgelopen decennia. Activiteiten die er mede toe hebben geleid dat mijn ouders, broer en zus in 1982 hun land Suriname moesten ontvluchten. Maar ook activiteiten zoals de maandenlange marteling van mijn oom, mijn moeders broer, in een gevangenis in Paramaribo. Het beeld van Bouterse die een vergelijkbare, Surinaamse gevangenis geboeid en vernederd binnenloopt, voelt nu al zalig.

'Hoe kan het toch zijn dat iemand die voor een vijftienvoudige moord is veroordeeld vrij mag rondlopen?', luidde een van de eerste reacties die ik ontving vanuit Suriname op de uitspraak van de Krijgsraad. Dat kan met verschillende zaken te maken hebben. Zo is Bouterse met zijn 75 jaar ouder dan de gemiddelde levensverwachting in Suriname: Surinamers worden gemiddeld 72,8 jaar, mannen 70,3 jaar.

Hij is bovendien een nierdialy-

sepatiënt die de afgelopen jaren veelvuldig naar Cuba afreisde voor medische behandelingen. De kwaliteit van de zorg in zijn eigen land is daartoe blijkbaar ontoereikend, mede als gevolg van zijn eigen handelen - maar dat terzijde. Het zou goed kunnen zijn dat de Krijgsraad met zijn leeftijd en gezondheidssituatie rekening heeft gehouden. Sterker nog: het zou kunnen dat Bouterse na hoger beroep zijn straf niet in de cel, maar thuis mag uitzitten - huisarrest, dus.

Los daarvan is de uitspraak van de Krijgsraad historisch en van grote waarde voor het functioneren van de democratische rechtsstaat Suriname. Elke Surinamer, aanhanger van Bouterse of niet, weet dat het land een onafhankelijke rechtsspraak kent. Een rechtsspraak die zonder aanzien des persoons tot uitspraken komt. Niemand staat boven de wet in Suriname, ook een zittend politicus en oudstaatsvoofd als Bouterse niet.

Minister Blok zal zich nogmaals kapot schamen voor zijn woorden uit 2018 toen hij Suriname een 'failed state' noemde. En ondertussen zien mijn wijlen moeder en oom vanuit de hemel dat er ook in hun naam, in hun land, gerechtigheid plaatsvindt. •

GERT JAN GELING

Publicist. Kernlid van de denktank Liberales. Onderzoeker aan het Leids Universitair Centrum voor de Studie van Islam en Samenleving dat verbonden is aan de Universiteit Leiden.

Afgaan

Vanuit de Spaanse binnenlanden, waar ik tot voor kort mijn vakantie vierde, volgde ik vol afgrijzen het nieuws over Afghanistan. De beelden van vluchtende mensen, van vliegtuigen waar Afghanen op proberen te klimmen, van de Taliban die Kabul overnemen: ze raakten mij. Hoewel ik zelf nooit in Afghanistan ben geweest, heb ik als Nederlander toch automatisch een band met het land. Niet alleen vanwege de vele Afghaanse Nederlanders die er hun roots hebben, maar vooral ook omdat de afgelopen twintig jaar Nederland nauw betrokken is geweest bij het wel en wee van Afghanistan. Ons land heeft meerdere malen bijgedragen aan pogingen om het land verder op te bouwen.

Dat alles is nu weg. Twintig jaar van investeringen zijn in enkele maanden teniet gedaan. En de manier waarop dat is gegaan kan alleen omschreven worden met één woord: afgang. Of beter gezegd: afgaan. Want dat is wat we nu doen: afgaan. De recente gebeurtenissen in Afghanistan vormen één grote afgang. Een afgang voor de Afghaanse regering, het Afghaanse leger of wat daarvoor door moest gaan. Het is ook een afgang voor de VS en voor Joe Biden, een afgang voor het Westen, een afgang voor de NAVO en *last*

We blijven ons als Nederland maar steeds aan dezelfde steen stoten

but not least ook een afgang voor Nederland.

Als Nederlander schaam ik mij voor de manier waarop wij met deze crisis zijn omgegaan. Hoe we veel te laat op de ontwikkelingen aldaar anticepeerden. Hoe er blijkbaar geen plannen klaarlagen voor dit mogelijke scenario. Hoe we in het holst van de nacht ons eigen ambassadepersoneel uit Kabul weghaalden, maar de Afghaanse medewerkers lieten zitten die ver-

volgens de volgende dag voor een dichte ambassadeur stonden. Hoe we allerlei evacuatievluchten organiseren waar maar een handvol mensen op zitten, terwijl honderden Nederlanders zich nog steeds in Kabul bevinden. En hoe we deze mensen vroegen om op eigen houtje naar het vliegveld te komen - met alle risico's voor hen van dien - terwijl andere landen probeerden om hun eigen onderdanen uit Kabul op te halen en

naar het vliegveld te brengen.

Deze gebeurtenissen zijn een schandvlek op ons nationaal blaas. Je zou denken dat we na het drama van Srebrenica als Nederland zijnde ons wel op alle mogelijke manieren in zouden spannen om te voorkomen dat dergelijke debacles ooit nog een keer voor zouden komen. Maar blijkbaar hebben we hier onvoldoende van geleerd. We blijven ons als Nederland maar steeds aan dezelfde steen stoten. We zijn onvoldoende voorbereid op dergelijke crises. We kunnen niet zonder de hulp van bondgenoten onze eigen boontjes doppen. En we laten de mensen daar gewoon zitten, terwijl we zelf ons eigen hachje redden.

Dat is het beeld wat bij mij, en bij veel anderen, blijft hangen. Natuurlijk, er zijn ook veel Nederlanders die zich keihard inspinnen om te redden wie en wat er te redden valt. Maar het beeld van een nationale afgang overheerst. Dat al onze inspanningen die we in het verleden geleverd hebben om dit land beter te maken plotsklaps teniet zijn gedaan. We hebben gefaald voor onze veteranen en voor alle andere Nederlanders die in Afghanistan actief zijn geweest, maar we hebben vooral gefaald voor de Afghanen zelf. In het bijzonder voor diegenen die voor Nederland hebben gewerkt en daarvoor de nodige risico's hebben genomen. ●

Interview.

Enaam Ahmed Ali: 'Vrijheid ligt in maken'

● NADIA MURADY

'Getverderrie. Alweer een hoofddoek. In de Tweede Kamer, nu de VN. Ik wil mijn Nederland terug. Stop de islamisering!', twitterde PVV-leider Geert Wilders onlangs over haar. Maar Enaam Ahmed Ali (28) laat zich er niet door intimideren en heeft het liever over haar missie. Na een onderneming in *modest fashion* en een functie als business developer bij de Rabobank is ze benoemd tot vrouwenvertegenwoordiger 2022 bij de Verenigde Naties.

Wat motiveert jou om maatschappelijk betrokken te zijn?

'Van jongs af aan hield ik mij bezig met vrouwenrechten en gelijkheid. Gelijke behandeling van vrouwen is voor mij altijd heel belangrijk geweest. Als kind stimuleerde onze vader ons om altijd ons best te doen, door bijvoorbeeld je opleiding af te maken. Maar ik zag ook een verschil in de verwachtingen die mijn ouders hadden van mijn broers en mijn zussen en ik. Die verwachtingen gingen over de verschillende rollen die wij thuis hadden. Ik vond dat toen al helemaal niks. Ik ging de discussie aan met mijn

zelfbeschikking en eigen keuzes

ouders en riep bijvoorbeeld: 'Waarom mag mijn broer dat wel doen en ik niet?', of: 'Waarom moet ik dit doen en hij juist niet?' Ik heb dus op jonge leeftijd het activisme en feminisme opgezocht binnenshuis. En naarmate ik ouder werd, ben ik daarin ook actief geworden in de maatschappij.

'Daarbij stond ik tijdens mijn jeugd met twee voeten in twee verschillende culturen. Elke zomer ging ik terug naar Libië, waardoor ik mijn nichtjes, neefjes en familie daar goed heb leren kennen. Naarmate ik ouder werd, nam ik de verschillende genderrollen steeds beter waar, bijvoorbeeld door wat mijn nichtjes allemaal wel of niet konden doen. Dat is voor mij een grote drijfveer geweest.'

Heb je het gevoel dat je als moslimvrouw aan een hogere standaard moet voldoen?

'Van huis uit werd er altijd een hoge standaard op ons gelegd om altijd de beste te zijn. Maar ook in de maatschappij heb ik het gevoel gehad dat ik men geen enkele reden moet kunnen geven om maar iets negatiefs te zeggen. Of om maar iets van twijfel over te laten over wie ik ben en wat mijn capaciteiten zijn. Dat is niet altijd de beste manier om dingen op te pakken, maar dat is wel het gevoel dat ik continu heb gehad. En dat was eigenlijk ook omdat ik het gevoel had dat ik, als hoofddoek dragende moslima, een andere positie had in de maatschappij. Er wordt anders naar mij en andere hijabi's gekeken. Voor een lange tijd heb ik geprobeerd dat te maskeren en mijn plek te vinden, door het advies van mijn vader op te volgen en overal heel goed in te worden.'

Hoe is dat geweest in je carrière en bij de bank met een hoge positie? Had je veel te maken met vooroordelen?

'Ik heb mij altijd als een van de weinige mensen van kleur begeven in witte omgevingen. Uit onderzoek blijkt dat in deze situatie de witte omgeving een persoon van kleur niet als een bedreiging ziet maar juist als uitzondering. Daardoor wordt de persoon van kleur sneller opgenomen in de groep. Ik heb mij vaak in zulke omgevingen begeven waardoor mijn ervaringen merendeels positief zijn geweest. Bovendien denk ik altijd drie keer na voordat ik überhaupt wat zeg en op topniveau probeer te presteren.

'Naarmate ik ouder werd, nam ik de verschillende genderrollen steeds beter waar – bijvoorbeeld door wat mijn nichtjes allemaal wel of niet konden doen'

Maar er zijn nog steeds vaak situaties waarin ook ik aanvoel dat iemand anders naar mij kijkt, of op een andere manier met mij omgaat.'

'Bij de Rabobank heb ik het ontzettend naar mijn zin. Ik kwam daar nauwelijks vooroordelen tegen. Het waren juist positieve ervaringen, zoals bij mijn eerste ramadan bij de bank. Mijn manager kwam destijds naar mij toe en zei: 'Enaam, wil je even met mij meelopen?' Ik had geen idee wat ze wilde vertellen of vragen. 'Ik weet dat de ramadan vandaag begint, kan ik je ergens meehelpen? Kunnen we misschien kij-

ken naar je rooster, dat we het anders inrichten? Of de tijden waarin je werkt?' Dat soort kleine dingen maken een groot verschil.'

Hoe ben je vanuit jouw huidige baan bij de VN terecht gekomen?

'Het begon voor mij als vrijwilliger bij verschillende communitycentra en evenementen. Ik ben werkzaam geweest bij de Women's March, als vrijwilliger en bestuurder, en bij het bestuur van VN-vrouwen Nederland. Eigenlijk is mijn activisme voor vrouwenrechten tijdens mijn onderneming al begonnen: ik had een *modest fashion* kledingmerk, waarbij we campagne voerden om over te brengen dat vrijheid ligt in de keuzes die je zelf maakt. Daarmee bedoel ik bijvoorbeeld het dragen van een hoofddoek. Ik voel mij heel erg comfortabel in mijn hoofddoek. Ik wil die niet afdoen, terwijl ik dat wel zou kunnen doen, zonder dat dit consequenties heeft voor mijn sociale leven. Natuurlijk zal ik online genoeg over mij heen krijgen, maar het is een mogelijkheid. Daar gaat het om: vrijheid. Een vrouw die geen hoofddoek wil dragen moet ook die keuze kunnen maken. Het zelfbeschikkingsrecht is er voor iedereen.'

Wat wil je graag bereiken als VN Vrouwenvertegenwoordiger?

'Een aantal dingen: onder andere het bewustzijn vergroten voor de thema's technologie en klimaatverandering en de urgentie ervan benadrukken. Niet alleen op landelijk niveau of bij de VN, maar ook op individueel niveau door de keuzes die we maken. Ik wil daar meer aandacht voor vragen, want we kunnen met kleine dingen veel veranderingen teweegbrengen. Op groter niveau is het mijn doel om de genderlens te betrekken in deze thema's. Klimaatverandering gaat vrouwen, met name in ontwikkelingslanden, het hardst raken. Toch zijn ze vaak geen onderdeel van de gesprekken en oplossingen die worden bedacht: ze staan niet centraal bij de problematiek die hen aangaat.'

Hoe komt het dat vrouwen in ontwikkelingslanden zwaarder worden getroffen door klimaatverandering?

'Gezinnen komen in vluchtelingenkampen terecht als gevolg van natuurrampen, droogte en andere rampen die het gevolg zijn van klimaat-

verandering. Zulke kampen zijn vaak erg onveilig voor vrouwen: ze hebben geen vier muren om zich heen om hen te beschermen. Je ziet dat geweld tegen vrouwen en verkrachtingen in dit soort situaties toenemen. De kans dat een meisje wordt uitgehuwelijkt is in zulke situatie ook groter.'

Waarom heb je voor deze thema's gekozen?

'Door mijn werk binnen technologie en social impact ben ik mij verder gaan verdiepen in klimaat. Ook bij het onderwerp ontwikkelingseconomie zie je hoe belangrijk klimaat is voor de ontwikkeling van een land en voor individuen. Daarbij is technologie de katalysator geweest voor klimaatverandering: de hoeveelheid aan materialen en CO₂-uitstoot die we hebben is gecreeërd door industrialisatie. Maar ook een groot deel van de oplossing voor klimaatverandering ligt in technologie. Vandaar ook dat technologie en klimaat de centrale thema's zijn voor aankomend jaar bij de VN-vrouwenvertegenwoordiging.

'Daarnaast speelt mijn 'zijn' een rol. Dan gaat het over zelfbeschikking en de keuze om de hijab wel of niet te dragen, maar ook over de consequenties die vrouwen ervaren vanuit de gemeenschap als ze een bepaalde keuze maken. Toen bekend werd dat ik de VN-vrouwenvertegenwoordiger voor 2022 voor Nederland ben, stuurde Wilders zijn tweet over mij, waarop hele nare dingen volgden. Daar ontkom ik niet aan: het liefst zou ik het hebben over de inhoud van de thema's van het jaar, dus klimaat en technologie, maar mijn bijdrage en focus zal veel breder zijn dan dat.'

Wat voor impact heeft technologie volgens jou op vrouwen?

'Als we bijvoorbeeld kijken naar online intimidatie, zijn vooral vrouwen daar doelwit van, en met name vrouwen van kleur. Ik ben zeker niet het enige slachtoffer. De algoritmes die worden gebruikt zijn vaak onevenwichtig en meer gericht op mannen en veel minder op vrouwen en mensen van kleur. Dit is ontzettend belangrijk, omdat het direct impact heeft op de veiligheid van vrouwen en mensen van kleur. Bijvoorbeeld in zelfrijdende auto's of andere algoritmes die ontwikkeld worden, of toegang tot financiering. Het welbekende voorbeeld over een koppel dat een creditcard aanvraagt bij Apple, waarna de man een veel hogere kredietlimiet krijgt dan zijn vrouw. Ik wil pleiten voor meer betrokkenheid van vrouwen, zodat we samen met hen de juiste oplossingen kunnen vinden en uitvoeren.'

'Het is goed dat we een specifieke aanpak hebben voor antisemitisme, maar zo'n gerichte aanpak missen we nog bij islamofobie'

Hoe kan je deze problemen oplossen?

'Er wordt veel werk gedaan door VN-vrouwen om deze problematiek aan te pakken. Er is echter actie nodig op internationaal niveau, want de problemen kunnen alleen worden bestreden door klimaatverandering tegen te gaan. Daar heb je de private en publieke sector voor nodig, alle *grassroot*-organisaties, maar ook jij en ik. Zolang de klimaatverandering blijft doorgaan, kan je geen impact maken. Het is dan dwelen met de kraan open. Veel organisaties doen nu aan symptoombestrijding, bijvoorbeeld door de vluchtelingenkampen beter in te richten of betere noodhulp aan te bieden. Maar er moet wereldwijd actie worden ondernomen. En dat kan alleen als alle wereldleiders dit vitale vraagstuk ook serieuzer gaan nemen. Rechtszaken zijn daar een *tool* voor, denk aan de Urgenda-zaak en de zaak tegen Shell door Milieudefensie.

Een andere manier is de diplomatie. Dat is onder andere wat ik als VN-vrouwenvertegenwoordiger voornamelijk zal gaan doen.'

Je zegt ook islamofobie en antisemitisme aan te willen kaarten. Waarom?

'Een groot probleem: islamofobie is continu aan het groeien. Dat heeft te maken met onder andere het politieke beleid en de mediaframing van de afgelopen twintig jaar. De laatste jaren hebben we de consequenties ervan gezien. Hier in Nederland zijn er moskeeën in brand gestoken en leuzen die werden beklad op de moskee. In juni is een islamitische familie in Canada doodgereden. Er zijn veel parallellen met de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog, zoals de manier waarop Joden werden behandeld en hoe ze werden geframed. Het lijkt alsof we niets leren van de geschiedenis. Dat islamofobie nog steeds niet wordt erkend in Nederland is een probleem. Daarnaast is antisemitisme nog steeds een probleem, zoals in Amsterdam waar synagogen beveiligd worden.'

Wat zou er gedaan moeten worden om islamofobie in te dammen?

'We moeten actieplannen maken en niet afwachten tot er iets vreselijks gebeurt. Preventieve maatregelen zijn daarbij van belang. Denk aan publiekscampagnes om stereotypes te ontcrachten, het stoppen met subsidieren van haatzaaiende organisaties en het beter beveiligen van moskeeën. Ook beeldvorming is een groot onderdeel van het probleem.

'Het is goed dat we een specifieke aanpak hebben voor antisemitisme, maar zo'n gerichte aanpak missen we nog bij islamofobie. Terwijl het in essentie gaat om hetzelfde gedrag, namelijk haatzaaien. Er zijn al veel organisaties bezig met het onder aandacht brengen van islamofobie. Maar we missen nog concrete acties: moslims en mensen die worden gepercipieerd als moslim worden nog steeds benadeeld. Dat zien we op de arbeidsmarkt maar ook in beleid, zoals bij het verbod op gezichtsbedekking, het zogenoemde boerkaverbod.'

Is er daarbij nog ruimte voor islamkritiek?

'Er mag zeker kritiek zijn: opbouwende of constructieve kritiek is belangrijk. De kwestie van vrijheid van meningsuiting is lastig, maar het moet niet de andere kant op slaan. Ik wil voorkomen dat we islamofobie gaan normaliseren, door bijvoorbeeld politici die haatzaaien te tolereren. Dat kan gevaarlijk worden. Elke keer vinden we zulke opmerkingen steeds normaler. En dat kan overgaan tot fysiek geweld.' •

Friswerkt voor een nieuwe frisse start!

Opleiding en Training

- Cursus Nederlands privés
- Inburgeringcursus (A1 / A2)
- NT2 Staatsexamen 1
- NT2 Staatsexamen 2

- ✓ Kleine groepen
- ✓ Extra arbeidsmarkt begeleiding

Re-integratiediensten

Onze trajecten van het UWV zijn:

- Job coaching
- Werkfit maken
- Naar werk

Of modulaire diensten:

- Participatie interventie
- Bevorderen maatschappelijke deelname
- Begeleiding bij scholing

Arbeidsbemiddeling

Ben je opzoek naar een baan?

Wij re-integreren en bemiddelen mensen naar een nieuwe baan.

Indonesische ambassadeur: 'Wees

'Eenheid in diversiteit' luidt de wapenspreuk van Indonesië, dat op 17 augustus zijn 76-jarige bestaan als onafhankelijke staat vierde. De Indonesische ambassadeur in Nederland herinnert Indonesiërs en Indonesische Nederlanders aan deze boodschap. 'Wees trots op de verschillen die Indonesië rijk maken, en behoud je Indonesische identiteit', adviseert ambassadeur Mayerfas.

DE INDONESISCHE AMBASSADEUR MAYERFAS (RECHTS) TIJDENS DE OVERHANDIGING VAN ZIJN GELOOFSBRIEF AAN KONING WILLEM ALEXANDER (BEELD: YOUTUBE / KBRI DEN HAAG)

● FITRIA JELYTA

Voor hij in oktober 2020 werd aangesteld als de nieuwe Indonesische ambassadeur was Mayerfas werkzaam als secretaris-generaal van het Indonesische ministerie van Buitenlandse Zaken. Eerder was hij de Indonesische ambassadeur in Vietnam, en bouwde hij zijn diplomatieke carrière op in Canada, Zwitserland, de Verenigde Staten en China. Zijn ambassadeurschap in Nederland begon in een abnor-

male periode.

'Het is toch wel vreemd om tijdens een pandemie een ander land te leren kennen en al zijn gebruiken. De coronamaatregelen hebben het aantal contactmomenten met de Nederlandse delegaties enorm beperkt. Desondanks merk ik dat we met online meetings in staat zijn om elkaar te leren kennen, en de diplomatieke band tussen Nederland en Indonesië verder op te bouwen.'

Dat Nederland als ex-kolonisator van Indonesië 17 augustus 1945

tot op heden nog steeds niet erkent als de dag waarop Indonesië onafhankelijk werd, ziet hij niet als een probleem. 'Indonesië heeft zich op 17 augustus onafhankelijk verklaard. Wie dat wel of niet erkent moet diegene zelf weten. Elk land heeft een eigen manier van kijken naar haar geschiedenis. De manier waarop Indonesië zijn verleden bekijkt is anders dan hoe Nederland dat doet. Maar dat betekent niet dat deze verschillende visies niet naast elkaar kunnen bestaan', zegt Mayerfas.

Wel merkt hij dat er pogingen worden gedaan om de verschillende visies op de koloniale geschiedenis van Nederland in Indonesië te verenigen. Als voorbeeld noemt hij de onlangs verschenen Nederlandse speelfilm *De Oost*, waarin ook het Indonesische perspectief op de onafhankelijkheidsstrijd van 1945-1949 werd belicht.

De film laat zien hoe Indonesische dorpelingen standrechtelijk werden geëxecuteerd door de Nederlandse kapitein Raymond Westerling. In Nederland heeft de

trots op je Indonesische identiteit'

'Indonesië heeft zich op 17 augustus onafhankelijk verklaard. Wie dat wel of niet erkent moet diegene zelf weten'

film tot veel ophef geleid met name bij oud-veteranen die het beeld van Westerling in deze film niet herkennen. Zo spande de Federatie Indische Nederlanders een kort geding tegen de filmmakers, omdat *De Oost* volgens hen een brede en eenzijdige interpretatie vertoont van de vaderlandse geschiedenis. Het beeld van Westerling als moordenaar komt volgens Indonesiërs echter wel overeen met wat er in de Indonesische geschiedenisboeken staat beschreven over de beruchte kapitein.

Het naast elkaar leggen van de verschillende visies op de geschiedenis ziet hij daarom als een goede ontwikkeling. 'Er moet nog veel aan het licht komen voordat er wederzijds begrip ontstaat in de manier waarop we kijken naar het verleden. Het is ook moeilijk om de Nederlandse geschiedvertelling te vergelijken met de Indonesische', gaat hij verder.

'Voor Indonesië is 17 augustus een ontzettend belangrijke, historische dag. Voor mij persoonlijk was

dat hét moment waarop wij Indonesiërs eindelijk zelf konden bepalen wat er met ons land kon gebeuren, en dat we eindelijk eigenaren werden van het land van onze ouders en voorouders. 17 augustus maakt mij daarom trots op Indonesië. Voor Nederland was dat misschien een periode die niet herinnerd hoeft te worden, omdat het de Nederlandse nationale geest negatief beïnvloedt. Dat is goed mogelijk.'

Nog steeds tolerant

Voor Indonesiërs is het vanzelfsprekend om te leven in een land waar grote verschillen tussen mensen bestaan, stelt Mayerfas. Zo staat Indonesië volgens hem bekend om zijn tolerantie tegenover andersdenkenden en andersgelovigen, en zijn 'tolerante islam'. Ondanks berichtgeving over de radicale islam die in Indonesië oprukt, ziet de Indonesische ambassadeur het positief in.

'Ik ontken niet dat er een zekere mate van extremisme en intolerantie bestaat. Net zoals in elk ander

(BEELD: YOUTUBE)

land en elk ander geloof ook een vorm van extremisme en intolerantie bestaat', zegt Mayerfas, zelf een moslim. 'Maar Indonesië blijft het meest democratische land waar de bevolking overwegend islamitisch is. Je kunt dit vergelijken met andere zogezegde 'moslimlanden'. In Indonesië leven de verschillende visies op de islam samen naast elkaar. Dat zie je bijvoorbeeld terug in het straatbeeld: gesluierde vrouwen die samenlopen met vrouwen die ervoor kiezen zichzelf niet te bedekken. Ze laten elkaar in hun waarde.'

Met uitzondering van de Indonesische provincie Atjeh - die de sharia hanteert - worden islamitische geloofsregels niet aan de Indonesische bevolking opgelegd, en is iedereen vrij om zelf invulling te geven aan hoe die wel of niet gelooft, aldus Mayerfas.

Hij merkt wel dat een deel van de islamitische bevolking in Indonesië zich zorgen maakt om de ontwikkelingen rondom de islam in het Westen. Via social media wordt nieuws gedeeld over onder meer Frankrijk, waar gesproken werd over een verbod op het dragen van een hoofddoek voor moslimvrouwen onder de achttien jaar. Ook weten sommige moslims in Indonesië van de recente uitspraak van het Europees Hof, dat toestaat hoofddoeken op de werkvloer te

verbieden als dat niet overeenkomt met hun organisatiebeleid.

'Sommige moslims in Indonesië merken dat de islam geproblematiseerd wordt in het Westen, en trekken zich dit persoonlijk aan. Zij vinden dat moslimvrouwen niet als gelijke worden behandeld om de keuze die zij zelf hebben gemaakt voor het dragen van de hijab', zegt Mayerfas. 'Maar hoe zij kijken naar de ontwikkelingen in het Westen staat niet los van hoe zij zelf het geloof belijden. Je hebt in Indonesië bijvoorbeeld moslims die vinden dat andersgelovigen de ramadan moeten respecteren door niet in het openbaar te eten of zelfs mee te vasten. Maar er zijn ook moslims die zich niets aantrekken van wat andere moslims en niet-moslims doen. De tweede groep blijkt nog steeds de grootste te zijn in Indonesië.'

Mede hierdoor concludeert de ambassadeur dat tolerantie bij Indonesiërs nog altijd hoog in het vaandel staat. 'Dat is ook mijn boodschap aan Indonesiërs en Indonesische Nederlanders naar aanleiding van de Indonesische Onafhankelijkheidsdag op 17 augustus', zegt hij. 'Wees trots op je Indonesische identiteit van eenheid in verscheidenheid, en zorg ervoor dat je de tolerantie tegenover andersdenkenden behoudt, ongeacht wie er tegenover je staat.' •

'Indonesië blijft het meest democratische land waar de bevolking overwegend islamitisch is'

Nieuw in Nederland.

Dit buurtcafé wordt gerund door ee

Op het voormalige militaire ziekenhuis in Utrecht, waar al dertig jaar een asielzoekerscentrum (azc) gevestigd is, is vorig jaar het community café *A Beautiful Mess* gestart. Dit is een initiatief van de Refugee Company en het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA). In het café koken de bewoners van het azc samen, doen ze sociale contacten op en leren ze de Nederlandse taal met de gasten van het café.

● HODA HAMDAOUI

Het streepje door Refugee Company valt op. De stichting wil hiermee benadrukken dat 'vluchteling' uiteindelijk niet is wat je bent. Het vluchteling-zijn is een tijdelijke levensfase. De organisatie spreekt daarom ook liever niet over vluchtelingen, maar over 'onze trainees' of 'werknemers'.

Refugee Company draagt naar eigen zeggen bij aan een inclusieve samenleving door 'mensen met een vluchtelingenachtergrond te helpen economisch onafhankelijk en

zelfredzaam te worden door werk te vinden, betaald of op vrijwillige basis', want 'door mee te doen worden mensen sterker en gelukkiger'. Daarnaast wil Refugee Company onze samenleving 'inspireren open te staan voor mensen met een vluchtelingenachtergrond, ze te waarderen en bij te dragen aan hun zoektocht naar een betekenisvol leven in Nederland'. Het concept van een community café, waar mensen met een vluchtelingenachtergrond aan de slag kunnen en in contact komen met andere mensen uit de samenleving, sluit perfect bij deze doelstellingen aan.

Bij *A Beautiful Mess* Utrecht zijn de trainees van het café allen bewoner van het azc. Het community café in Utrecht is de derde vestiging van *A Beautiful Mess*. Eerder werden in Amsterdam en Arnhem vestigingen geopend.

Floormanager Pjotr Sen: 'Wat

we in Utrecht doen is de mensen die hier wonen een pre-starttraject geven: een intensief begeleidings-traject dat mensen helpt in de voorbereiding naar zelfstandig ondernemerschap. Pre-start is niet hetzelfde als re-start: bij re-starters heb je een verblijfsstatus, je hebt een huis en je bent al door de procedure heen. De trajecten in Amsterdam en Arnhem - beiden re-start - zijn ook uitgebreider, zij werken met statushouders en gaan meer de kant van de doorstroom op. Er worden daar sollicitaties gehouden, omdat er wordt verwacht dat het traject langer is. Bij ons is het traject veel meer *low-key*, omdat iedereen te allen tijde kan vertrekken, om verschillende redenen.'

De bewoners kunnen gewoon naar binnen lopen om zich aan te melden bij *A Beautiful Mess*, en sommige worden doorverwezen door het COA. 'Ze krijgen een x

aantal trainingen', vertelt Sen. 'Het is maatwerk. De één heeft meer nodig dan de ander. Ze krijgen een baristatraining waarbij het niet gaat om het perfect schuimen van melk, maar dat ze weten hoe de machines werken en hoe ze correct schoon-gemaakt moeten worden.' Ook krijgen ze een hospitality-cursus. 'Zo loop je met een dienblad. Zo dek je de tafels. Of: in Nederland vinden we bepaalde dingen wel of niet gastvrij', legt Sen uit. 'Ze leren een stukje over een gastvrije houding, of hoe te reageren als mensen boos worden, of wat je kan doen als je een foutje maakt. Van de keuken leren ze de basis: dus snijtechnieken, hoe de oven werkt, of de vaatwasser.'

Als de training is afgerond, krijgen de deelnemers tijdens een ceremonie een certificaat, waarna de tweede fase start. 'Ze gaan dan aan de slag met werken. Nog steeds

n mooie verzameling azc-bewoners

trekken uitgeprocedeerd zijn en weg moeten. Wel hebben we nu één van onze trainees die we heel graag willen aannemen. Een andere trainee die heeft hier ook gewerkt, maar gaat nu weer weg om te studeren. Dus we proberen hen wel bij ons te laten aansluiten als medewerker en niet meer als trainee, wanneer ze het leuk vinden om hier te werken en wij tevreden zijn met hun werk.'

Graag iets doen

Trainee Lamin Sambou uit Gambia woont nu vijf maanden met zijn vrouw en dochter van zeven maanden in het azc in Utrecht. Het echtpaar verblijft sinds 2019 in Nederland, eerst in Limburg in het plaatsje Echt, daarna in Wageningen en Arnhem waar hun dochter is geboren. Sambou is schilder en zijn vrouw heeft in eigen land in de horeca gewerkt. De zorg van hun dochtertje wisselen ze af: 'Elke donderdag werk ik hier de gehele dag. Mijn vrouw werkt twee dagen, op woensdag en vrijdag. Dan blijf ik bij onze dochter. Zij werkt in de keuken, ik doe alleen de bar.'

In Arnhem hebben Sambou en zijn vrouw ook gewerkt bij het azc: ze maakten schoon in het restaurant. 'Daar hebben we ook een certificaat van. Ik heb dit aan Pjotr laten zien en we mochten na de introductietraining hier werken. We willen graag werken, iets doen en niet alleen maar thuis zitten.' Zijn beroep als schilder wil Sambou graag weer oppakken als hij een vergunning krijgt. 'Ik wil bij een schilderbedrijf werken en nog meer leren. Daarom wil ik ook graag Nederlands leren. Op dinsdag ga ik naar een taalcafé om Nederlands te leren. Ik versta het meeste wel, maar terugpraten vind ik moeilijk. Klanten spreken hier soms Nederlands, maar ook Engels tegen mij.'

Ook de Nigeriaanse Rita Adigwe werkt als trainee bij *A Beautiful Mess*. Zij woont nu negen maanden in het azc in Utrecht. 'Ik ben op zoveel plekken geweest; Musselkanaal, Arnhem en Wageningen.' Adigwe woont alleen,

zonder familie in de buurt. De vrienden die ze heeft zijn allen ook bewoners van het azc. 'Klanten spreken weleens Nederlands tegen mij, maar ik begrijp maar een heel klein beetje. Ik wil graag de taal leren.'

Ze werkt nu vijf maanden bij het café. 'Ik liep om de hoek en vroeg mij af wat *A Beautiful Mess* was. Ik ben naar binnen gelopen en kreeg uitleg. Elke donderdag werk ik de hele dag hier. De rest van de week heb ik veel afspraken waar ik naar toe moet, bij een instantie of een arts. Te veel afspraken eigenlijk. Hier werk ik afwisselend in de keuken of in de bediening, waar ik ingedeeld word.'

'Het is een rommeltje, maar het is wel heel leuk en heel mooi'

In de keuken maakt ze wat de klanten bestellen. 'Een salade of *flatbread* met groentes.' Een speciaal gerecht uit Nigeria maakt ze niet in de keuken. 'Er komen veel witte mensen hier, ik weet niet of ze echt een Nigeriaans gerecht zouden waarderen. Ik zou graag een gerecht uit mijn land willen

maken.'

In Nigeria had Adigwe niet de gelegenheid om naar school te gaan of te werken. Dit is haar eerste baan. 'Als ik de kans zou krijgen zou ik hier in Nederland in de horeca verder willen werken. Ik hou ervan om mensen te bedienen en ze blij te maken. Ik zou ook wel willen leren om ouderen te verzorgen. Als ik de kans had gekregen toen ik jonger was, dan was ik verpleegster geweest. Ik weet niet of het nu nog mogelijk is voor mij. Vooral om deze reden zou ik graag de taal leren, een opleiding doen en voor ouderen zorgen.'

Adigwe vindt het fijn om mensen te helpen die niet goed voor zichzelf kunnen zorgen: zoals ouderen en kinderen. 'Ik weet niet waarom, maar ik heb hier passie voor.'

Een mooie verzameling

'Er gaan verschillende verhalen de ronde over waarom waarom gekozen is voor de naam *A Beautiful Mess*. Het is in Amsterdam begonnen, in het azc in de Bijlmer tijdens een barbecue, volgens mij', vertelt floormanager Sen. 'Onze directeur is toen heel klein begonnen, maar op een gegeven moment werd het groter en groter, één barbecue werden er twee, en een espressomachine erbij. Het liep zo goed dat er een naam nodig was. Uit overleg met de trainees kwam de gedachte: 'Het is een rommeltje, maar het is wel heel leuk en heel mooi. Het is een mooie verzameling, het is *A Beautiful Mess*.'

Dat 'mess' in het Engels ook 'kantine' en 'gerecht' betekent is een prettige bijkomstigheid, aldus Sen. Met *A Beautiful Mess* draagt iedereen bij aan een positieve beeldvorming rondom vluchtelingen in onze samenleving. 'We willen zoveel mogelijk mensen bereiken en kunnen dat niet alleen, daarom willen we iedereen uit de buurt, uit Utrecht of daarbuiten welkom heten. Het café en terras is van donderdag tot en met zondag tussen 11 en 18 uur open. We zijn er voor iedereen en niet alleen voor het azc.' ●

geven we trainingen, maar het is werken en leren tegelijk. Ze krijgen ook een contract, waarin onder andere staat dat ze nog een week moeten doorwerken als ze het contract beëindigen. Voor het werk krijgen ze een kleine vergoeding.'

'Het idee is om na een half jaar ruimte te maken voor iemand anders, maar we merken dat bijna niemand een half jaar hier is, omdat ze binnen het half jaar weer doorgaan. De doorloop gaat op een natuurlijke wijze. Soms gaan ze weg omdat ze een vergunning hebben en verhuizen, of hun zaak wordt heroverwogen, of het is een Dublin-verhaal.' De Dublinverordening bepaalt dat een asielaanvraag in het EU-land van aankomst moet gebeuren, waardoor migranten mogen worden teruggestuurd naar het land van aankomst.

Sen vervolgt: 'Het jammere is dat de meeste mensen die hier ver-

Meer dan mediteren: ook moslims volgen de mindfulness-trend

Onder moslims neemt de populariteit van mindfulness toe. Door geest en lichaam te trainen om te focussen op het hier en nu, wordt er rust en ruimte gecreëerd in een hoofd vol met gedachten. Waar mindfulness in seculiere kringen wordt ingezet om bewuster te leven, gaan moslims er vooral mee aan de slag om het godsbewustzijn te vergroten.

● FITRIA JELYTA

Tijdens de coronacrisis is het aantal burn-outklachten in Nederland verdubbeld, bleek uit onderzoek door het CNV. Eenzaamheid, maar ook hoge werkdruk leiden ertoe dat ruim een op de vijf werknemers tegen een burn-out aan zit. Voor sommigen genoeg reden om op zoek te gaan naar manieren om de mentale gezondheid op peil te houden. Een cursus mindfulness kan daarom uitkomst bieden.

‘Na een cursus mindfulness via mijn werkgever ontdekte ik dat het meer aansluit bij de islam dan ik voorheen had gedacht’, zegt Nursen Sahin. Zij is werkzaam als maatschappelijk werker en geeft sinds kort mindfulnessstraining aan haar cliënten. Haar inspiratie en motivatie om met mindfulness aan de slag te gaan haalde zij uit de Koran.

‘Ik leerde in de Koran over de mensen die in het Paradijs zullen leven. Zij zijn niet bedroefd om het verleden en maken zich geen zorgen om de toekomst. Dat vond ik zo mooi, en ik dacht, er moet vast ook een manier zijn om deze houding aan te nemen voor het leven hier op aarde’, zegt zij.

Meer dan mediteren

De term ‘mindfulness’ heeft een boeddhistische grondslag, en wordt ook wel toegepast in de psychologie, legt Sahin uit. Dat werd voor het eerst gedaan door de Amerikaanse wetenschapper Jon Kabat-Zinn in de jaren zeventig. Hij combineerde meditatieve handelingen vanuit de boeddhistische leer met cognitieve gedragstherapie en ontwikkelde de zogeheten Mindfulness Based Stress Reduction (MBSR). Hiermee kon hij patiënten met chronische pijn helpen om zich op een andere manier tot hun klachten te verhouden. De MBSR werd in eerste instantie ontwikkeld voor ziekenhuispatiënten, maar inmiddels wordt het al jaren toegepast bij mensen met stress en burn-outklachten.

Mede door deze links met het boeddhisme willen sommige moslims niets met mindfulness te maken hebben, of ze zijn er sceptisch over, vertelt Sahin. ‘In het begin was ik ook heel sceptisch. Ik vond dat mediteren te zweverig. Maar gaandeweg ontdekte ik dat het een manier is om je aandacht te trainen en in het moment te leven. Zeker als je, net zoals ik en velen met mij, veel ballen hoog moet houden en hoge ambities hebt, waardoor je jezelf veel druk oplegt om te presteren.’

De meditatie in mindfulness bestaat uit gerichte ademhalingsoefeningen om het

‘Ik vond dat mediteren te zweverig. Maar gaandeweg ontdekte ik dat het een manier is om je aandacht te trainen en in het moment te leven’

lichaam en de geest te verkennen. Door een moment van rust te creëren en te focussen op een onderdeel van het lichaam of op een enkele gedachte, wordt de aandacht in het hier en nu vastgelegd.

‘Tijdens zo’n meditatie sessie kunnen dan allerlei gedachten naar boven drijven. En die gedachten kunnen dan weer bepaalde gevoelens met zich meebrengen. De kunst is dan om juist te focussen op het lichaam en ademhaling, daarbij God te gedenken en je op die manier los te koppelen van de gedachten en negatieve gevoelens.’ Dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan, stelt Sahin.

‘Maar mindfulness is meer dan enkel mediteren’, zegt zij. ‘Het is een levenshouding, en

een manier om bewust te leven. En dat is een van de dingen die moslims uit de Koran leren. Door stil te staan bij alle aspecten van de schepping en de gunsten van God tot ons te nemen, kunnen wij meer uit onze levens halen en daar dankbaar voor zijn.’

Mindful moslim

‘Waar de seculiere mindfulness bedoeld is om de aandacht en het bewustzijn te trainen in het moment, is mindfulness binnen de islam ook gericht op het ontwikkelen van een constant bewustzijn van de aanwezigheid van God’, zegt Anne Dijk. Zij is oprichter en docent bij de islamitische kennis- en cultuurorganisatie Fahm Instituut. Sinds 2015 geeft zij vanuit Fahm Instituut de workshop ‘Mindful Moslim’. Daarin kunnen cursisten voor het eerst kennis nemen van mindfulness vanuit islamitisch perspectief. De workshop is een groot succes en kent een toenemende vraag, vertelt Dijk. Daarom biedt het instituut ook gelijknamige retraiteweekenden aan en zelfs een cursus ‘Mindful Ramadan’.

‘Een moslim hoopt te streven naar een staat van perfectie in het geloof - *ihsan* - waarbij die op elk moment beseft dat Allah aanwezig is. We weten dat perfectie alleen bij Allah is en dat het heel moeilijk is om te bereiken, maar je kunt de weg ertoe wel beoefenen. Mindful Moslim gaat daarom over de ontwikkeling van het gods bewustzijn in elk moment’, legt zij uit.

Bij Mindful Moslim maakt zij gebruik van tools uit mindfulness, zoals de bodyscan, waarbij cursisten worden begeleid om stil te staan bij alle onderdelen van het lichaam, om gedachten te trainen aanwezig te zijn bij wat is. ‘Je traint jezelf in het nemen van de regie over jouw geest en waar jij je aandacht op focust. Daar voegen we een stap aan toe: op het moment dat je die regie hebt gepakt koppelen we dat aan het gedenken van God’, zegt Dijk.

Dit doet zij door middel van de *dzikr* - het gedenken van God door Zijn namen en eigenschappen herhaaldelijk te benoemen. ‘Hiermee train je jezelf om Allah veelvuldig te gedenken. Ook koppelen we in de training momenten of gebeurtenissen in je leven aan een eigenschap van Allah. Daardoor train je in die koppeling steeds te kunnen maken en je te bewegen naar een continue staat van godsbewustzijn.’

Wat Mindful Moslim van Fahm Instituut onderscheidend maakt ten opzichte van andere mindfulness workshops die ook door moslimcoaches worden gegeven is de basis in de islamitische traditie. Zo wordt de theologische gronding van de cursus met name gevormd van

uit het werk van de grote klassieke theoloog imam Abu Hamid ibn Muhammad al-Ghazali (1058-1111).

‘Hij draagt de erenaam *Hoeddjat al-islam* - bewijs van de islam - en wordt wereldwijd geaccepteerd binnen moslimgemeenschappen als een van de grondleggers die de koppeling maakt tussen het islamitische rechtssysteem en spiritualiteit. Zijn methodes zijn door andere moslimgeleerden overgenomen, wat maakt dat het onderdeel van de islamitische traditie is’, vertelt Dijk.

Nafs

De aandachtstraining, waar de seculiere mindfulness op gestoeld is, helpt moslims bij het herkennen van negatieve gedachten, gaat zij verder. ‘Als je het herkent, kun je zo’n opvatting isoleren, en vervolgens analyseren. Dat is waar het werk van imam Al Ghazali bij komt kijken. Hij heeft allerlei stappen geformuleerd over hoe je deze opvattingen kunt bevragen. En dat komt weer overeen met wat moslims in de Koran leren over de *nafs* - het zelf, het ego of de ziel.’

De nafs kent in de Koran drie stadia, namelijk de *Nafs al-Ammarah*, de ziel die door zijn driften en impulsen wordt beheerst. In het tweede stadium, de *Nafs al-Lawwamah* - de zichzelf bevragende ziel - vraagt de ziel zich af waarom hij bepaalde driften en impulsen heeft, zonder deze klakkeloos te volgen. Tot slot is er de *Nafs al-Mutma’innah* - een tot vrede gekomen zelf.

‘Dat laatste is een ontzettend moeilijke staat om continu in te verblijven en alleen voor de *happy few*’, erkent Dijk. ‘We kunnen er glimpen van opvangen, maar geregeld vallen we als mens terug in een lager stadium van de nafs. Mindful-oefeningen kunnen ons helpen de regie over gedachten en impulsen te trainen, en ons helpen om naar een staat van innerlijke vrede te bewegen.’

Het vergt discipline om deze staat van innerlijke vrede te bereiken. Dat weet ook ghostwriter Irene Schippers, die onlangs deelnam aan het Mindfulness Moslim retraitsweekend van het Fahm Instituut. ‘De retraite van Fahm in Winterswijk heeft me geleerd dat het gaat om de dialoog met jezelf. Dat je de moed hebt om op een bewuste manier naar jezelf te kijken, je bewust wordt van je potentie, maar ook van jouw gebreken en valkuilen. Ik ga door een mentaal zware periode en merk dat ik veel in het verleden aan het wroeten ben en mezelf bevrage waarom ik heb gedaan wat ik deed.’

‘Wanneer mensen druk ervaren, is het logisch dat ze zoeken naar manieren om de rust weer te vinden en naar een staat van vrede te gaan – ook moslims’

‘Alle maatschappelijk vraagstukken kennen een antwoord in de islam. Een thema als mindfulness is heel hip, maar ook daar is een islamitisch kader voor’

Het Mindful Moslim-weekend zorgde ervoor dat ze tijd had voor zichzelf en op een actieve manier bezig was met haar geloof. ‘Vooral de gezamenlijke dzikr-sessies - het gedenken van God door teksten uit de Koran te reciteren - waren heel rustgevend. Het zijn kleine handelingen, maar door er bewust voor te gaan zitten en stil te staan bij Allah, voelde ik heel veel troost.’

High achievers

Al op de eerste dag van het retraitsweekend werd er gesproken over ambitieuze moslims, de *high achievers*, die hoge eisen stellen aan zichzelf en daarin door kunnen slaan. Dit kan leiden tot stress en burn-outklachten. ‘De voorlopers binnen de moslimgemeenschap, die vaak ook bewust aan zelfontwikkeling doen, willen een voorbeeld zijn voor anderen, hun ouders trots maken, en alles perfect doen. Maar ondertussen weten ze niet waar ze het moeten zoeken’, zegt Schippers. Als zelfstandig ondernemer, mantelzorger en moeder herkent zij zichzelf daar wel in.

‘Maar gelukkig weet ik nu wel beter hoe ik mijn tijd moet indelen om de nodige rust te pakken. Dat heeft ook wel met leeftijd te maken.’ Mede door de druk die ambitieuze moslims zichzelf opleggen, is er een grote vraag naar mindfulness vanuit de islamitische traditie, denkt zij.

‘Wanneer mensen druk ervaren, is het heel logisch dat ze op zoek gaan naar manieren om de rust weer te vinden en naar een staat van vrede te gaan. Dat is een behoefte die bij veel mensen leeft, dus ook bij moslims’, vult Anne Dijk aan. ‘Als er een maatschappelijk vraagstuk is, is daar ook een antwoord op te vinden in de leer en geschiedenis van de islam. Dan is een thema als mindfulness heel hip, maar ook daar is een islamitisch kader voor. Zolang er moslims in het Westen wonen en ze te kampen hebben met burn-outklachten, ontkom je er niet aan dat ze op zoek gaan naar manieren om de rust weer terug te vinden, en daarin willen putten uit de islam.’

Dijk merkt dat het trainen van aandacht en reflectie op je eigen nafs bij mensen veel losmaakt en tot nieuwe inzichten leidt. ‘Ik denk dat mensen nu meer dan ooit geconfronteerd worden met hun gedachten. Door de coronapandemie worden we ook beperkt in mogelijkheden om daarvan te vluchten. Je moet ermee dealen’, zegt zij. ‘Dat is wat ik ook mooi vind aan Mindful Moslim: je gaat de strijd aan met de eigen ziel, met je eigen nafs.’ ●

LODY VAN DE KAMP

Rabbin en publicist.

Terug naar politiek van de kansel

Vroeger was het niet uitzonderlijk dat een voorganger van een gebedshuis aan kerkleden vertelde op welke partij zij tijdens de verkiezingen moesten stemmen. Wij noemden dat 'politiek van de kansel'.

In de katholieke provincies wilde, zo gauw de stemhokjes weer werden ingericht, de kapelaan nog wel eens op de voordeur kloppen. Hij drong er dan namens de bisschop op aan de stem toch vooral te geven aan de kandidaat van de Katholieke Volkspartij, een van de drie voorlopers van het huidige CDA. Protestantse dominees deden ook aan kanselpolitiek. Denk aan een bevindelijk-gereformeerde predikant die ooit zonder enige terughoudendheid beweerde dat als Abraham in onze tijd had geleefd, deze zonder meer SGP zou hebben gestemd.

En het waren niet alleen de christenen. In de eerste helft van de vorige eeuw verhieven rabbijnen hun stem in de synagogen om het volk te weerhouden hun stem aan de socialisten of - 'nog erger' - aan de communisten te geven. Politieke steun aan die richtingen zou allemaal tot nog meer geestelijk verval leiden dan toen toch al het geval was.

Deze religieuze aansturing van politieke keuzes was gebruikelijk binnen heel godsdienstig Neder-

Tijd om aanwijzingen tot het maken van politieke keuzes terug te brengen binnen de muren van de gebedshuizen

land, maar leidde toch ook tot geharrewar. In veel kerken werd het de geestelijkheid verboden zich met de politieke ideeën van de gemeenteleden te bemoeien. Sommige kerkbladen weigerden advertentieruimte te verkopen voor politieke doeleinden. Juist door de bemoeienissen van de rabbijnen keerden nog meer geloofsgenoten zich af van het gezag van de geestelijk leiders.

In de jaren tachtig, tijdens de maatschappelijke discussies over de plaatsing van kernwapens in Nederland, stonden veel gelovigen lijnrecht tegenover elkaar. Soms werd het goed-christen-zijn afgemeten aan het voor of tegen raketten met kernkoppen stemmen.

In de periode dat ik als rabbijn verbonden was aan een van mijn gemeenten koos ik ervoor om geen politiek van de kansel te bedrijven. Ik meende wel zo een beetje de politieke voorkeuren van mijn synagogegegangens te kennen. Een deel stemde liberaal. De voorkeur

van een kleiner deel ging uit naar het socialisme. Zij gaven hun stem aan links. En dan was er het meer religieus-conservatieve deel dat nog weleens het rode potlood wilde gebruiken voor de kleine christelijke partijen, die toen bekend stonden als 'klein rechts'.

Niet lang voor de eeuwwisseling nam ik afscheid van mijn gemeentewerk als rabbijn. Rabbijn-zijn kent vele andere invullingen. Dat moment greep ik aan om zelf ook een politieke keuze kenbaar te maken. De uitnodiging van het CDA om mij in te gaan zetten voor die partij greep ik met beide handen aan. Dit was het: politiek bedrijven binnen een brede volkspartij vanuit religieuze grondbeginselen.

Inmiddels kijk ik al op een heel andere manier aan tegen een wel of niet geloofsmatig stemadvies. Religie is bijna totaal verdrongen van het maatschappelijke podium. Het politieke spectrum laat zich bij het maken van keuzes alleen nog maar

aansturen door economische, klimatologische, parlementair-opportunistische of autochtone prioriteiten. De mens, de medemens, de doelstelling waarom de wereld is geschapen, wordt bijna het ondergeschoven kind van waarom het werkelijk draait in deze wereld. Marktwerking weegt zwaarder dan het welzijn van de bejaarde, de inzetbaarheid van de arts of de zorgcapaciteit van het ziekenhuis.

Wat vind ik in 2021 van het religieus aansturen van het stemgedrag van de kudden door de geestelijke herder? Het is tijd om aanwijzingen tot het maken van politieke keuzes terug te brengen binnen de muren van de gebedshuizen. Dan heb ik het natuurlijk wel over keuzes binnen de kaders van onze parlementaire democratie, waarbij onze grondwet heilig en onaantastbaar is.

Met de Bijbel, de Koran of de Thora op tafel zouden Haagse besluiten over het vluchtelingenbeleid, over de Groningse gaswinningsschade, het afwikkelen van de toeslagenaffaire en het integratiebeleid totaal anders zijn gelopen. En dit zijn slechts enkele voorbeelden van beleid waarbij de religieuze stem verdrongen is. Laat in deze tijd gelovig Nederland haar stem maar verheffen. Beschouw vanaf de kansel niet langer alleen de Bijbel, de Koran of de Thora. Nee, neem ook de verkiezingsprogramma's mee. ●

Complotdenken ontrafeld: 'Ik zie

● EWOUT KLEI

Er was reden genoeg voor onderzoeksjournalist Maarten Reijnders om zijn boek *Complotdenkers* uit 2016 te actualiseren. Zo heeft de coronacrisis complotdenken zichtbaarder gemaakt. De overheid zou dit 'griepje' gebruiken om de burger te knevelen, vaccins zouden vergif zijn of een chip bevatten. Of neem FvD-parlementariër Thierry Baudet, die heel wat complottheorieën op Twitter heeft gegooid. Denk aan de 'omvolkingstheorie', of dat de officiële lezing van 9/11 niet klopt en dat de Hongaarse miljardair en filantroop George Soros het Westen wil destabiliseren. We spraken Reijnders, wiens boek net een herziene druk heeft gekregen, over de aantrekkingskracht en gevaren van complottheorieën, die heel soms waar blijken te zijn, maar veel vaker niet.

BEELD: MAARTEN REIJNDERS

Waarom hebben complottheorieën de laatste tijd zo'n enorme hoge vlucht genomen? Zijn er ook nog andere oorzaken dan corona?

'Dankzij de coronapandemie is complotdenken veel zichtbaarder geworden. Er staat nu ook meer op het spel. Complotdenken heeft nu een directe impact op je eigen leven. Als je gelooft dat corona maar een griepje is, ben je eerder geneigd om je niet aan de maatregelen te houden. Maar dan ben je tegelijkertijd ook een gevaar voor andere mensen. Dat maakt complotdenken nu gevaarlijker dan normaal. Meer algemeen is het zo dat ingrijpende maatschappelijke gebeurtenissen vaak een katalysator zijn voor complottheorieën, oude en nieuwe. Dit geldt ook voor de coronapandemie.'

'Complottheorieën bieden een simpele uitleg voor complexe problemen'

veel parallellen met religie'

QANON-AANHANGER, SJAMAAN EN COMLOTDENKER
JAKE ANGELI (BEELD: YOUTUBE)

'Maar het complotdenken heeft al voor corona een hoge vlucht genomen, dankzij politici die allerlei samenzweringstheorieën hebben verspreid en nog steeds verspreiden en een groot bereik hebben. Allereerst is dat natuurlijk Donald Trump, en in Nederland hebben we het over Thierry Baudet. Er zit geen rem meer op bij Baudet. Hij twijfelt nu ook over de maanlanding.'

Wat maakt complottheorieën zo aantrekkelijk?

'Ten eerste gaat het om onze universele behoefte om grip te krijgen op de wereld om ons heen. Onze wereld is complex. Complottheorieën helpen om een verklaring voor anders onverklaarbare zaken te geven. Ten tweede zie je ook dat complottheorieën populair zijn bij

'In principe staat iedereen open voor een complottheorie. Ik ook'

mensen die een traumatische gebeurtenis hebben meegemaakt. Een complotdenkster uit mijn boek verloor haar kind aan kanker. Ze was al ontvankelijk voor alternatieve theorieën, maar dit raakte in een stroomversnelling toen haar kind overleed. Dat was volgens haar de schuld van vaccinaties. Ten slotte creëert het geloof in complottheorieën ook een fijn gevoel bij jezelf en anderen die deze complottheorie aanhangen. Het idee dat 'wij' iets begrijpen wat de rest niet begrijpt. Zij zijn 'sheeple', mensen die net zo volgzaam zijn als schapen.'

Zijn complottheorieën een substituuwt geworden voor religie?

'Ja, in zekere zin wel. Ik zie veel parallellen tussen complottheorieën en religie. Beide voorzien in de behoefte aan verklaringen voor dingen die je niet begrijpt. Dat begon al in de steentijd. Jagers-verzamelaars geloofden vermoedelijk al in complotten: ze waren erop gespitst dat andere groepen hen zouden aanvallen. Die houding bood een evolutionair voordeel.

'Complotdenkers zijn op zoek naar verbanden tussen zaken. Die houding zie je bij mens en dier terug. Ze willen orde in chaos scheppen. Soms klopt het verband dat we scheppen, soms is het onzin,

hoewel die onzin wel interessante verhalen kan opleveren. Religie heeft ons veel verhalen bezorgd die bedoeld waren om de wereld om ons heen beter te begrijpen.'

Zijn strenggelovigen vatbaarder voor complottheorieën?

'Daar heb ik geen onderzoek naar gedaan, maar dit klopt *grosso modo* wel. Sowieso zie je dat mensen met sterke overtuigingen ontvankelijker voor complottheorieën zijn. Kijk naar de achterbannen van Forum voor Democratie en de PVV. Zo blijkt uit een onderzoek van de Vrije Universiteit van Amsterdam en dagblad *Trouw* dat zij meer openstaan voor complottheorieën dan mensen die op andere politieke partijen stemmen. Ook orthodoxe gelovigen zijn ontvankelijker voor complotdenken. Orthodox-protestantse christenen op de Bible Belt hebben vanuit hun geloof moeite met inenting, en staan om die reden meer open voor YouTube-video's waarin beweerd wordt dat Bill Gates achter het coronavirus zit.

'Belangrijk is dat het geloof in complottheorieën een tribale aanleg is. Complottheorieën sluiten aan bij je eigen overtuiging. Orthodoxe christenen zullen bijvoorbeeld eerder geloven in een complot dat de media een geheime

LGBTQI-agenda hebben, en bij groepen moslims gaan bepaalde antisemitische complottheorieën er sneller in. Complottheorieën sluiten aan bij de vooroordelen en gevoelens die er in deze gemeenschappen leven.'

Je schrijft dat veel Nederlanders geloof hechten aan een of meerdere complottheorieën, maar dat complotdenkers een paar stappen verder gaan. Waar ligt precies die grens?

'Die grens is arbitrair. In mijn boek heb ik vooral de zware gevallen beschreven. In principe staat iedereen open voor een complottheorie. Ik ook. Want zulke ideeën sluiten aan bij iets wat je toch al gelooft, maar waar je te weinig over weet. Het is moeilijk om bij jezelf te zien waar en wanneer je de mist ingaat. Maar dit maakt niet iedereen een complotdenker. Bij complotdenkers is het geloof in complottheorieën consequenter. Ze geloven in meerdere complotten. Als je keer op keer de mist in gaat en valt voor complottheorieën, dan ben je een complotdenker.'

Complotdenkers hebben een obsessie voor pedofielen. Denk aan Pizzagate en QAnon, waarbij een Amerikaanse elite van satanische kindermisbruikers aan de touwtjes zou trekken. Of denk aan de verhalen over Joris Demmink of dat Mark Rutte als voorzitter van de liberale jongerenbeweging JOVD pedofilie zou hebben willen legaliseren. Waar komt die pedo obsessie vandaan?

'In complottheorieën is vaak sprake van een kwaadaardig plan. Kindermisbruik is zo'n beetje het ultieme kwaad. Dus dan is het logisch dat de 'elite' achter dit kwaadaardige plan zich ook aan kindermisbruik te buiten gaat. De obsessie van complotdenkers voor kindermisbruik bestaat al heel lang en heeft antisemitische wortels, waar complotdenkers zich niet bewust van zijn. In de Middeleeuwen ontstond het zogenoemde 'bloedsprookje': dat Joden christelijke kinderen ont-

voeren om ze ritueel te vermoorden en hun bloed te verwerken in de matzes voor het Pesachfeest. Berucht is het verhaal van Simon van Trente, een jongetje dat dood werd teruggevonden. Hij zou ritueel zijn vermoord door de Joden, was de beschuldiging. Het gevolg waren pogroms tegen de Joden, en Simon van Trente werd als martelaar van de Katholieke Kerk heilig verklaard. Pas in 1965 werd zijn heiligverklaring teruggedraaid en gaf de Katholieke Kerk toe dat de Joden ten onrechte tot zondebok waren verklaard.'

Hoe komt het dat mensen in zulke extreme theorieën geloven? En dat ze hier aan vast blijven houden, ook na een grondige factcheck?

'Mensen blijven geloven in hun eigen overtuigingen. Ze gaan niet zomaar van overtuiging switchen. Diehard gelovigen hebben hele sterke overtuigingen, de kans dat ze die zullen opgeven is heel klein. Ze zijn immuun voor feiten.'

Complotdenkers geloven vaak ook in allerlei snode complotten door Joden. Zij zouden de wereld willen beheersen via activisten, de media en de banken, waarbij vooral George Soros en de bankiersfamilie Rothschild een sinistere rol zouden spelen. Waarom hebben Joden het volgens complotdenkers zo vaak gedaan?

'Wat hierin meespeelt is dat complottheorieën zich richten op groepen die afwijken van de norm. De Joden zijn anders. Zij zijn niet mainstream in Europa. Daarom waren zij eeuwenlang slachtoffer van discriminatie, die werd aangewakkerd door allerlei wilde complottheorieën. Maar ook andere marginale groepen zijn onderwerp van complottheorieën. Zo had je in de jaren vijftig van de vorige eeuw in de Verenigde Staten een ziekelijke angst voor homoseksuelen, die stiekem bezig zouden zijn met een machtsovername. De heksenjacht van senator Joseph McCarthy tegen

de communisten uit die tijd kent iedereen, maar ook homoseksuelen waren slachtoffer van een soortgelijke hetze. En denk verder aan ongetrouwde vrouwen, die in de Middeleeuwen en de vroegmoderne tijd vaak van hekserij werden beschuldigd, en aan de Roma.'

Op Facebook volg ik een aantal islamitische groepen, waar antisemitische complottheorieën populair zijn. Wat is het beste antwoord hierop?

'Het is heel ingewikkeld om dit soort verhalen te counteren, vanwege de sterke overtuigingen van mensen waartegen feiten vaak niet helpen. Wat ook meespeelt is cultuur. Onder groepen moslims bestaan er antisemitische vooroordelen, die onderdeel zijn geworden van de cultuur. Maar antisemitisme heb je ook in Rusland en Polen. Het is een heel taai proces om culturele vooroordelen te veranderen. Complotdenkers zien hun gelijk vaak bevestigd in één snippertje bewijs. Als er weer een rijke of invloedrijke kindermisbruiker opduikt roepen ze: 'Zie je wel dat ze aan de touwtjes trekken?' En sommige moslims zullen elke misstap die Israël maakt aangrijpen om de Joden collectief te demoniseren en het antisemitische vuur weer op te stoken.'

'Het interessante is dat extreemrechtse complotdenkers en islamitische complotdenkers in sociologische zin best op elkaar lijken'

mensen de deur kan wijzen die op de vlucht zijn geslagen voor oorlog, honger en armoede. Complottheorieën bieden een simpele uitleg voor complexe problemen.'

Hoe kun je dit soort verhalen het beste counteren?

'Hetzelfde als bij die groepen moslims, met beter onderwijs. Het interessante is dat extreemrechtse complotdenkers en islamitische complotdenkers in sociologische zin best op elkaar lijken. Het gaat om groepen mensen die gemarginaliseerd zijn, zich ongehoord voelen, zich gediscrimineerd voelen, sociaaleconomisch vaak achtergesteld zijn. Als hun sociaaleconomische positie wordt verbeterd, kan dat onvrede wegnemen en zullen ze mogelijk ook minder vatbaar zijn voor complotdenken. Maar dit is een strijd die jaren zal duren.'

Welke complottheorieën zijn bij extreemlinks populair?

'Hier wrekt zich mijn eigen blinde vlek, want ik ben ook lid van de linkse kerk. Maar los van mijn eigen blinde vlekken: complotdenken zit tegenwoordig vooral op rechts. Dat betekent uiteraard niet dat links van complotdenken verschoond is. Denk aan de antivax-beweging. Die heeft ook linkse aanhangers. Van die Partij voor de Dieren-types. Niet zo gek ook, want als je veganistisch eet en open staat voor alternatieve geneeswijzen, sta je mogelijk ook meer open voor complottheorieën over *big pharma*. Een tijd geleden alweer had de Partij voor de Dieren een webpagina over *chemtrails*, dat daar iets mee aan de hand zou zijn. Toen hier kritiek op kwam, is de pagina snel verwijderd. Maar die pagina was gemaakt naar aanleiding van vragen van de achterban. Er waren mensen die zich hierover zorgen maakten, en de PvdD wilde daarom onderzoek laten doen naar de effecten van chemtrails.

'De SP zit soms ook een beetje in de complothoek. Zo stelde oud-Kamerlid Harry van Bommel Kamervragen over de internatio-

Kun je dit bestrijden met goed onderwijs?

'Goed onderwijs is altijd belangrijk. Op scholen moeten leerlingen leren wat de Joden in loop der eeuwen is overkomen. De context moet worden geschetst, dat het niet in de haak is om Joden nu overal de schuld te geven.'

Maar zal dat niet worden gezien als bewijs dat het Nederlandse onderwijs niet deugt?

'Die kans bestaat inderdaad, helaas.'

Extreemrechtse complotdenkers geloven dat er een snoed plan bestaat om Europa zoals wij dat kennen te vernietigen, door middel van immigratie uit het Midden Oosten en Afrika: 'Eurabië' en de zogenaamde 'omvolkingstheorie'. Waarom zijn dit soort idceën zo populair?

'Ook hier geldt: het is heel fijn om te geloven dat er een plan achter zit. Migratie is het gevolg van een heleboel ingewikkelde oorzaken. Oorlog, ongelijkheid, klimaatverandering enzovoort. Complottheorieën helpen ook om niet na te denken over deze echte oorzaken. Dit lost ook een moreel probleem op, want je hoeft dan niet na te denken over de vraag of je met goed fatsoen

nale Bilderbergconferenties, waar Geert Wilders trouwens ook eens vragen over heeft gesteld. Ook bij het complotdenkerskanaal *Café Weltschmerz* schuiven linkse complotdenkers aan, zoals journalist Stan van Houcke en hoogleraar Kees van der Pijl, een communist van wie ik ooit nog college heb gehad. Van der Pijl gelooft onder meer dat Israël de hand heeft gehad in de aanslagen van 11 september. Daarnaast is hij bijzonder ontvankelijk voor alle alternatieve Russische theorieën ten aanzien van de MH17.

Toch is het complotdenken bij uiterst rechts sterker?

'Ja, bij uiterst rechts is er de laatste jaren een grotere tolerantie voor extreme meningen. Als je echt extreem bent wat betreft complottheorieën, dan ga je naar Forum voor Democratie. Dat bleek ook uit de documentaire *Samenzwevers* van Sunny Bergman, waar Partij voor de Dieren-stemmers vanwege corona overstapten naar FvD. Dit bewijst, een beetje cliché, ook de waarde van het hoefijzermodel: mensen aan de uiterste linkerflank hebben feeling met de ideeën aan de uiterste rechterflank - en andersom.'

Techbedrijven treden steeds vaker op tegen complottheorieën. Zo worden complottheoreticus Alex Jones en QAnon geweerd van social media. Laatst nog is een speech van Thierry Baudet van YouTube gehaald. Tegenstanders klagen dat deze techbedrijven, die een monopolie bezitten, arbitrair optreden en de vrijheid van meningsuiting ondermijnen. Wat vindt u van deze ontwikkeling?

'Ik heb hier zelf ook een zekere ontwikkeling in doorgemaakt. Eerst vond ik dat de vrijheid van meningsuiting heilig was. Ik denk inmiddels wel dat er een verschil bestaat tussen het recht om je mening te mogen uiten en het recht om dat op ieder platform te mogen doen. Het is een goede zaak dat platforms kritischer zijn geworden. De motieven hiervoor zijn natuurlijk minder nobel. Sociale media treden op tegen samenzweringstheorieën vanwege commerciële redenen: bedrijven zitten er niet op te wachten als hun reclame verschijnt bij een video over een

pedocomplot. Maar bedenk: het staat mensen vrij om hun eigen website te beginnen. *Freedom of speech* is niet hetzelfde als *freedom of reach*.'

Bestaat er niet het risico dat extremisten op hun eigen platforms verder radicaliseren?

'Dat klopt. Tegelijkertijd, en dat weegt denk ik toch zwaarder, bereken ze minder mensen op deze manier. In Myanmar radicaliserden veel Birmezen dankzij Facebook, waar veel complotverhalen werden gedeeld over de Rohingya-moslims. Deze berichten werden niet gecensureerd. Facebook is medeverantwoordelijk geworden voor de genocide op de Rohingya.'

Hoe gevaarlijk zijn complotdenkers en samenzweringstheorieën?

'Daarvoor hanteer ik de vierslagregel. Complotdenken is allereerst gevaarlijk als theorieën gericht zijn op bepaalde personen of groepen. Ten tweede zijn zulke theorieën

den belangrijke maatregelen om dit probleem tegen te gaan uitgesteld.'

Wordt ook onze vrije open democratische samenleving door complotdenken bedreigd?

'Russische trollenfabrieken proberen groepen in onze samenleving tegen elkaar op te zetten, onder andere via nepnieuws. Toch geloof ik niet dat onze democratie heel erg in gevaar is.'

Maar de Nederlandse overheid wil actiever campagne voeren tegen nepnieuws, en ook de Europese Unie wil dit, toch?

'Klopt. Maar de vraag is of dit werkt. Een Brussels bureau dat zich met nepnieuws bezighield werd keihard aangevallen door *GeenStijl*, dat beweerde dat de persvrijheid in gevaar was. Het actief bestrijden van nepnieuws en complottheorieën door de overheid versterkt het wantrouwen tegen de overheid alleen maar.'

'Een beetje achterdocht is gezond, maar te veel is gevaarlijk. Vertrouw meer in experts'

gevaarlijk als mensen met macht en invloed, denk aan Trump, deze aanhangen. In de derde plaats zijn complottheorieën gevaarlijk als de gezondheid in gevaar komt, denk aan de coronapandemie. En ten slotte vormt complotdenken een gevaar als hierdoor de aandacht wordt afgeleid van reële problemen die veel urgenter zijn, denk bijvoorbeeld aan de klimaatproblematiek. Doordat er nu veel twijfel is gezaaid of de vraag of klimaatverandering wel echt is of niet, wor-

Wat werkt wel?

'Misschien dat de publieke omroep meer overheidsgeld krijgt en dat de mainstream media meer worden gesteund. Zij brengen immers wel echt nieuws, in tegenstelling tot al die complotsites.'

Niet volgens veel rechtse complotdenkers. Die zien de NPO en 'linkse' mainstream media als steunpilaren van de elite.

'Haha, dat klopt. Het blijft moeilijk.'

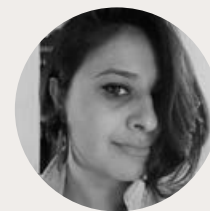
Het is lastig om uit de fabeltjes fuik dixit Arjan Lubach te zwemmen, als je complotdenker bent geworden. Maar kan dat?

'Dat is inderdaad heel lastig. Je hebt je ingegraven in je eigen gelijk, je hebt schepen achter je verbrand. Een keiharde *reality check* kan soms helpen. Coronawappies die corona krijgen en ontdekken dat dit toch niet 'maar een griepje' is. Of denk aan QAnon-sjamaan Jake Angeli, die met zijn bontmuts met bizonhoorns in januari dit jaar het Capitool bestormde en vlak daarna werd gearresteerd. Begin februari betuigde hij spijt van zijn deelname aan de bestorming. Angeli zei te zijn opgefokt door uitlatingen van Trump en wat hij las op rechtse social media. Bij gebrek aan toegang tot social media kwam hij bij zinnen en ontdekte hij dat hij zichzelf een heleboel had wijsgemaakt.'

Iedereen is gevoelig voor complottheorieën, zei u eerder in ons gesprek. Hoe bewapen je je als individu tegen de verleidingen van nepnieuws?

'Door te twijfelen aan je eigen overtuigingen. Dankzij internet hebben we veel meer informatie tot onze beschikking, maar deze informatie moeten we goed kunnen filteren. En we moeten beseffen dat we niet alles weten, niet alles kunnen weten, niet overal expert in kunnen zijn. Een beetje achterdocht is gezond, maar te veel is gevaarlijk. Vertrouw meer in experts.'

SAHAR NOOR

Schrijver. Manager
inclusie & diversiteit bij
BNNVARA.

Een ode aan mijn Afghaanse mensen

Gedesilluseerd kijk ik toe hoe mijn mensen weer een hoop ellende te wachten staat. De ontwikkelingen in Afghanistan beïnvloeden ook mijn leven hier in Nederland. Ik voel hun pijn, hun verdriet, hun wanhoop en hun onzekerheid. Ik voel de ontzieling, de machteloosheid. Het zijn mijn mensen. Deze mensen lijken op mij en ik op hen.

Ze spreken mijn moedertaal. We hebben dezelfde wortels. Door onze aderen stroomt hetzelfde Aziatische bloed. Afghanistan is bovendien mijn geboortegrond. Een geboortegrond die nu een wiegendood ondergaat.

Ook ik had daar kunnen zijn. Maar ik was hier. Ik ben hier en veilig. Al 27 jaar lang.

Als ik naar de beelden kijk, dan bekruipt mij ook een gevoel van onbehagen om hoe politiek incompetent en wanorderlijk mijn geboorteland anno 2021 is - of beter gezegd: nog altijd is. Ellende, wanhoop en eeuwige instabiliteit. De pers in Nederland spreekt over 'chaos'. Maar dat dekt de lading niet. Er is sprake van chaos wanneer wij in Nederland massaal hamsteren op wc-papier omdat we in de lockdown gaan. Dat was chaos. Nee, dit is iets anders.

Dit is de wanhoop nabij zijn. Het is overleven. En desnoods sterven. Niemand had de Afghanen

Mijn mensen zijn keer op keer de grote verliezers. Ze verliezen en blijven verliezen

gevraagd of ze bereid waren hun mensen- en kinderrechten op te offeren in ruil voor veiligheid. Als dat laatste tenminste nog waar blijkt.

Het gaat mij niet om de Taliban. Het gaat mij niet om de Europese en/of Amerikaanse mogendheden, of zij er wel of niet een belang bij hebben, of zij zich wel of niet had-

den moeten mengen, of zij daar wel of niet twintig jaar hadden moeten zitten. Het gaat mij niet om China en zijn commerciële belangen, Rusland of de broedplaats van terrorisme in Pakistan. Al die geopolitieke complexiteit kan mij gestolen worden. Eeuwige politieke analyses hebben ons niets gebracht. De geschiedenis blijft gevangen in

een vicieuze cirkel. Zaten wij twintig jaar geleden immers niet op precies hetzelfde punt?

Nee, het gaat mij om mijn mensen. Zij zijn keer op keer de grote verliezers. Ze verliezen en blijven verliezen. Hun bestaansrecht, hun menselijkheid, hun waardigheid en hun trots wordt van hen afgepakt bij iedere politieke omwenteling. Ze gaan door de zoveelste worsteling tussen lijden en dood. Tussen opgeven en de moed bij elkaar rapen om met vrees voor eigen leven het land te ontvluchten, desnoods zich uit wanhoop vast te klampen aan vliegtuigwielen om halverwege dood uit de lucht vallen, terwijl wij hier nog strakker de poorten dichttrekken.

Hoe triest en mensonterend is dit? Beseffen wij dit eigenlijk wel? Horen wij de schreeuw van de Afghanen en hun onvermogen om uit deze eeuwige cocon van misère te komen? Hebben wij eigenlijk wel door wat dit met hun eigenwaarde doet?

Ik hoor ze. Ik erken hun pijn, maar ik zie tegelijkertijd ook hun moed en strijdlust. Dit is mijn uiting van lof aan mijn mensen.

Weliswaar ben ik machteloos, sta ik aan de zijlijn, ben ik geprivilegieerd, veilig en comfortabel. Maar ik sta naast jullie en ik sta achter jullie. Jullie zijn niet verloren, jullie staan er niet alleen voor. Dit is onze gezamenlijke strijd voor menselijkheid. ●

ergosana

Medisch Adviesbureau

Drs. İsmail Sevinç

Medisch adviseur/verzekeringsarts

www.ergosana.nl - i.sevinc@ergosana.nl - 0624706882

Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs

Medische Keuring
Levensverzekering

Verzuim &
Re-integratie

Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven

RIJBEWIJSKEURING OOK OP ZATERDAG

dK.Academie

voor **€29,95** p.m.

Maandelijks
opzegbaar

dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform de Kanttekening.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek (Elementaire Deeltjes van Amsterdam University Press, waarover bijvoorbeeld Nederlands Dagblad recenseert: "beter dan Google en Wikipedia samen") ter waarde van €9,99 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van €12,50 per maand.
- Abonnement op de zaterdagkrant of het maandblad van de Kanttekening (naar keuze maandelijks te switchen) inclusief digitale toegang ter waarde van €12,95
- Toegang tot maandelijks meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introductie per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in de Kanttekening uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts €29,95 per maand.

In samenwerking met:

